

VÅRT FÖRSVAR

Oberoende tidskrift sedan 1890

Nr 3, Oktober 2017

INNOVATIONSKRAFT

– ÖVER OCH UNDER YTAN

Endast några få företag i världen klarar av att bygga komplexa system som stridsflygplan och ubåtar. Saab är ett av dem. Det är möjligt genom att vi gör saker och ting lite annorlunda. Går före. Tänker i nya banor. Och flyttar gränser för vad som är tekniskt och mänskligt möjligt – på land, till sjöss och i luften.

Så utvecklades Gripen – det smarta flygplanet. Och så jobbar vi även när vi skapar nästa generations ubåtar,

när vi gör vingbalkar till världens största passagerarplan, utvecklar radar- och motmedelssystem och intelligenta ledningssystem för civilt bruk.

I en värld i ständig förändring bryter vi på Saab kontinuerligt ny mark för att utveckla innovativa och smarta lösningar som hjälper både människor och samhälle att möta dagens allt mer komplexa utmaningar – såväl över som under ytan.

Följ utvecklingen på saab.com

SAAB

VÅRT FÖRSVAR

Oberoende tidskrift för försvar och säkerhet sedan 1890 och utges av Allmänna försvarsföreningen.

Vårt Försvar utkommer med fyra nummer per år. Tidskriften är ett populärvetenskapligt, opolitiskt organ för analys och debatt i försvars- och säkerhetsfrågor.

Ansvarig utgivare:

Ingemar Wahlberg, ordförande
Allmänna försvarsföreningen.

Chefredaktör:

Tommy Jeppsson
E-post: chefredaktoren.vf@aff.a.se

Redaktionskommitté:

Johanna Gårdmark, Gunilla Herolf,
Tommy Jeppsson, Stefan Ring och
Anna Wieslander. Adjungerad: Bo Jifält.

Redigering:

Maria Klavir, Tryckerigruppen AB.

Tryck:

Tryckerigruppen AB

Nästa nummer:

8/12 2017

Material:

Publicering av artiklar införda i Vårt Försvar medges med angivande av källan. Tidningen tar inte ansvar för insänt icke beställt material.

Prenumeration:

Helår fyra nummer: 200 SEK.
Pris t o m 25 år: 100 SEK.
Bankgiro 482-8885 eller
Plusgiro 127 11-8

ISSN:

0042 - 2800

Annonser och annonspriser:

Aff:s kansli

Teatergatan 3, 111 48 Stockholm
Telefon: Kanslichefen Bo Jifält
0708-60 87 71
E-post: aff@aff.a.se
www.aff.a.se

Organisationsnummer:

802000-1106

Omslagsbild: Civil-militär samövning
på Gotland. Foto: Alexander Karlsson /
Försvarsmakten.

Att bygga ett totalt försvar

Det kan hävdas att det svenska totalförsvars-koncept som växer fram byggs från grunden. Detta eftersom åtminstone den civila komponenten nu är nära nog obefintlig. Utgångsläget är också mycket olik det som rådde under den nära halvsekelånga period fram till 1989 som benämns det kalla kriget. Då var neutralitetspolitiken styrande, vilket i praktiken innebar att samverkan och samordning med andra länders försvarsförberedelser skedde i det fördolda. I dag är "tillsammans med andra" en central tes, den militära alliansfriheten till trots.

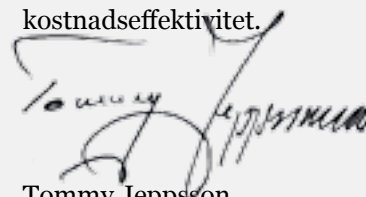
Inom ramen för den gemensamma säkerhets- och försvarspolitik intensifierar EU försvarssamarbetet mellan medlemsländerna, där civilt försvar är en delkomponent. Målet är en effektivare hantering av säkerhetshot, oaktat om dessa är interna eller externa. Klausulen om ömsesidigt bistånd (Artikel 42.7) i Lissabonfördraget förbättrar möjligheterna till samarbete inom försvarsområdet mellan medlemsländerna. Även om flertalet stater som är medlemmar av EU också är medlemmar av Nato, genom vilken organisation de territoriella försvarsbehoven ska tillgodoses, har den Europeiska Unionen fortfarande en betydande roll att spela, givet dess breda palett av maktmedel vid sidan av de militära. Det innebär bl a möjligheter till ömsesidig förstärkning med civila resurser vid en kris- eller krigssituation. I denna bild kan också inrymmas det s k Host Nation Support som ska kunna ges annan maktstridskrafter som kommer till vår hjälp.

Fundamentet nationellt liksom internationellt, och oberoende av

om en insats sker inom eller utanför landets gränser, utgörs av en väl fungerande civil-militär samverkan där militära och civila resurser ömsesidigt ska kunna stödja varandra utgående ifrån det aktuella läget. Ligger fokus på de militära operationerna ska civila resurser kunna understödja dessa, och om det handlar om en fredstida katastrofsituation ska militära resurser kunna insättas till stöd för att avhjälpa denna. Annorlunda uttryckt kan detta ses som att ett totalt försvar ger relief åt småstatens försvarsansträngningar, vilken har ett behov av att optimera och samordna samhällets samtliga resurser.

I den pågående försvarsplaneringen förutsätts att en betydande del av Försvarsmaktens logistiska behov ska säkerställas med civila resurser. Detta innebär stöd med sjukvård, trafiktjänst, livsmedel, drivmedel, telekommunikationer, IT-säkerhet m m. För detta bedöms en integrerad civil-militär ledning på såväl central som regional nivå som nödvändig. På den regionala nivån skulle den kunna samordnas med militärregionerna.

En bakre militär logistiknivå behöver byggas upp för stöd avseende exklusivt militära behov, inkluderande sjukvård, inom ett operationsområde. I tillägg kan civila resurser bidra inom de kompetensområden som inte är militära och därmed bidra till kostnadseffektivitet.

Tommy Jeppsson

VÅRT FÖRSVAR Nr 3, Oktober 2017

Noterat

- 5** Minou Sadeghpour
Nordkorea, Syrien, Ukraina och Gulfen

Tankar om det otänkbara

- 7** Inge Jonsson
Kan det bli krig i Sverige?
Sverige är inte vaccinerat mot krig.

Tema: Civil-militär krigsplanläggning

- 12** Elisabet Bjelke
Modernt totalförsvar byggs
Viktigt med utbildning och övningar.
- 14** Magnus Dyberg-Ek
Beredskap för kris och krig
Hoten är otydliga och icke territoriella.
- 16** Per Lunqe
Militärregionen jobbar med civila
Att bygga totalförsvaret är högprioriterat.
- 18** Johan von Knorring
Att utveckla ett helhetsförsvar
Stor del av försvaret är civilt.
- 20** Kristina Syk
Visa mod
Förändra tanke- och arbetssätt.

Analys

- 22** Stefan Ring
Fred som ledstjärna
Vår situation är lik Norges 1940.
- 24** Berndt Grundevik
Aurora 2017
Bygger säkerhet tillsammans med andra.
- 25** Johan Norberg
Zapad-2017
Kriget i fokus.
- 26** Gunilla Herolf
Europeisk säkerhet efter Brexit
Storbritannien och EU behöver varandra.
- 28** Mats Olofsson
Små drönare
Svärmtaktik och drönare för strid.
- 30** Svein Melby
Sviktende ledervilje i USA
Ikke verdenspolitikens fastpunkt.
- 33** Malin Dreifeldt
Bilkåren – en resurs i tiden
Transporter prioriteras i totalförsvaret.
- 34** Hans Brun
Det inre hotet
Gängkriminaliteten kan hota demokratin.
- 36** Stefan Forss
Distansvapen i Ryssland
Omfattande utveckling.

Ord i tiden

- 38** Tomas Ries
Från skymning till natt
Europa försvagas.

NORDKOREAS MISSILPROGRAM

Militärparad i Pyongyang. Foto: Uwe Brodrecht, Wikimedia Commons.

I en situation av upptrappad retorik mellan USA:s president, Donald Trump, och Nordkoreas ledare, Kim Jong-Un, känns det relevant att bredda debatten från ”vem som kommer att bomba vem först” till att istället reflektera kring Nordkoreas framgång med sitt missilprogram.

Nordkorea har genomfört ett antal missiltester under de senaste åren och har, enligt uppgifter i *Washington Post*, lyckats komplettera och uppgradera sin teknik vid varje tillfälle.

Hur kommer det sig att Nordkorea har lyckats med en så snabb ut-

veckling i sitt missilprogram trots det faktum att landet är föremål för både ekonomiska sanktioner och ett näst intill universellt förbud mot export av militär teknik till landet?

Många experter menar att Nordkoreas ökade missilförmåga är en återspeglning av flera faktorer: dess ledares hårda beslutsamhet att ta in landet i ”kärnvapenklubben”, utvecklad kunskap hos inhemska experter samt en stark misstanke från amerikanska analytiker om stöd från utländska aktörer, däribland ryska forskare och kinesiska leverantörer.

MYNDIGHETER I SAMVERKAN

I slutet av sommaren fick Kustbevakningen och Polismyndigheten i uppdrag av regeringen att ta fram ett förslag på hur de kan utveckla sitt operativa samarbete i händelse av terrorism eller annan allvarlig brottslighet. Myndigheterna samarbetar redan men syftet med detta uppdrag är att kartlägga hur det operativa stödet från Kustbevakningen till Polismyndigheten kan förenklas vid allvarlig brottslighet.

Uppdraget gäller i första hand Kustbevakningens förmåga att kunna bistå Polismyndigheten med nödvändiga sjö- och flygtransporter, men det kan också finnas ett behov av stöd med flygspaning.

Uppdraget är en följd av den politiska överenskommelsen mot terrorism och ska redovisas efter årsskiftet.

SANKTIONER MOT SYRIEN

Det internationella samfundet har under åren som gått infört olika typer av sanktioner mot regimen i Syrien och andra delaktiga aktörer i syfte att få ett slut på kriget. Trots det pågår kriget fortfarande.

Enligt en nyutkommen rapport från tankesmedjan Chatham House i London har sanktionerna i stort haft ytterst begränsad effekt på de krigförande parterna. Syftet med sanktionerna har varit att göra det svårt för regimen och terroristgrupperingar att få tillgång till ekonomiska resurser och på så sätt driva kriget vidare. Trots det har den syriska regimen hittat olika

vägar för att kringgå många av dessa sanktioner genom bl a lån och krediter från regimen:s allierade såsom Ryssland och Iran. Regimen har även använt sig av den humanitära sektorn, i synnerhet olika humanitära organ inom Syrien, för att kringgå sanktionerna.

Enligt en brittisk bedömare har den huvudsakliga inkomstkällan för terroristgrupperingar under kriget varit olja, för Daesh under stora delar av kriget primärt syrisk råolja. Det är en uppgift som inte är ny men som bevisar att även denna grupp har lyckats kringgå sanktionerna och deras syfte.

Syriens president Bashar al-Assad. Foto: Wikimedia Common.

UKRAINA GÖR AFFÄRER MED PAKISTAN

Enligt uppgifter i ukrainska medier förhandlar landet med Pakistan om export av 100 T-84 Oplot-stridsvagnar. Ukraina planerar att använda medlen från försäljningen till att modernisera produktionskapaciteten hos sin statliga försvarsindustri samt investera i forskning och utveckling.

Den potentiella affären, som ska överlämnas till Ukrainas Ukroboronprom (försvarsgrupp), är Ukrainas andra stora exportkontraktet av dessa stridsvagnar under de senaste åren. Senast 2011 skrev landet under ett avtal med Thailand, som ska er-

hålla totalt 49 Oplots. Ukraina har en ambition att utveckla försvarssamarbetet med Pakistan, något som både har ifrågasatts och uppmuntrats. Länderna har sedan tidigare en relation med varandra och på 1990-talet levererade den ukrainska försvarsindustrin 320 T-84UD-stridsvagnar till Pakistan till ett värde av ca 600 miljoner dollar.

Förutom exportförsäljning producerar Ukroboronprom också Oplots för landets egna väpnade styrkor. Tidigare i år meddelade Ukrainas president, Petro Poroshenko, att mer än 300 miljoner hryvnian (cirka

12 miljoner amerikanska dollar) kommer att tilldelas försvarssektorn för att förvärva ett antal stridsvagnar till Ukrainas armé.

Stridsvagn på ett torg i Ukraina, Kiev under en nationell högtidsdag. Foto: Artemis Dread, Wikimedia Commons.

"Deterrence lies at the core of a strong defence."

Delcitatet är hämtat från Försvarsmaktens hemsida och är en del av beskrivningen av Aurora I 7.

DISPYTEN I GULFEN – PÅVERKAN PÅ DEN REGIONALA FÖRSVARSFÖRMÅGAN?

När denna text skrivs är Qatars utrikesminister på besök i Sverige. Det är ett besök som gör det värt att rekapitulera krisen i Gulfen och dess påverkan på regionen.

Att den pågående politiska och diplomatiska krisen får ekonomiska konsekvenser för Qatar och de angränsande länderna är uppenbart. Men vad den får för potentiell påverkan för regionens (och dess allierades) försvarssamarbeten förtjänar också en reflektion.

Qatar och de övriga medlemmarna i Gulf Cooperation Council (GCC) – och inte minst Saudiarabien, Förenade Arabemiraten och Bahrain – är alla viktiga allierade till USA och väst. Utökat försvarssamarbete inom GCC har varit ett uttalat mål för Gulf-länderna och även en hörnsten i västs försvarsstrategi

i regionen. Den pågående tvisten riskerar att undergräva de haltande framsteg som gjorts för att förbättra regional militär kapacitet och samordning, däribland utveckling av

Karta över Qatar. Foto: Wikimedia Commons.

kollektiva missilförsvarsarkitekturer som effektivt skulle kunna skydda regionen mot ett potentiellt hot från Irans ballistiska missilarsenal.

Regionen arbetar även med andra försvarssamarbeten. Detta understryks av det faktum att Saudiarabien, Förenade Arabemiraten och Qatar har varit bland de viktigaste hamnarna för kinesiska och indiska flottan de senaste åren. Även Turkiet blir en allt viktigare militär partner för Qatar.

Minou Sadeghpour bevakar säkerhetspolitik och utvecklingen i omvärlden samt är styrelseledamot i Allmänna Försvarsföreningen.

minou.sadeghpour82@gmail.com

Kan det bli krig i Sverige?

*Nu hör man ingen politiker tala om försvaret som ett "särintresse" längre, tvärtom har värnplikten återinförts och Gotland fått tillbaka militära förband. Utan att besväras av alliansfrihetsdoktrinen sluter regeringen mängder med samarbetsavtal, dock alltså inget medlemskap i Nato, skriver **Inge Jonsson**.*

Det spontana svaret på rubrikens förelagda fråga är förstås ja – varför skulle vi annars avsätta drygt 40 miljarder kronor till ett försvar varje år? För inte så många år sedan skulle nog frågan ändå verka underlig snarare än tankeväckande, men som fristående intresserad lyssnare till den aktuella debatten om vårt försvar känner jag mig lockad att försöka ställa in den i ett historiskt sammanhang. Jag vill då från början erkänna att jag fått mycken inspiration från hittills publicerade skrifter inom det pågående projektet *Krigföring i 21:a århundradet* vid Kungl Krigsvetenskapsakademien.

BACKSPEGELPERSPEKTIVET

I den skrift, med vilken Allmänna Försvarsförbundet firade sin hundraårsdag 1990, konstaterade Nils Andrén att dess uppgift att bedriva upplysning om säkerhetspolitiken och försvarets roll inom denna ter sig viktigare än på mycket länge: Inga vackra politiska fraser kan undanskymma det faktiska förhållandet att försvaret befinner sig i kris.

Året var alltså 1990: Berlinmuren hade nyss rivits, Sovjetunionen och

dess system av lydstaten befann sig i upplösning, kalla kriget hade upphört – fanns det då inte skäl att glädjas åt en ljusnande framtid i stället för att klaga över indragna förband och minskade anslag? Tillräckligt många gjorde i varje fall det för att Andréns beskrivning av försvarets kris skulle verka minst lika adekvat ännu ett drygt kvartssekel senare.

Längtan efter fred är inget nytt.

Människors längtan efter fred är sannerligen inget nytt eller märkligt, så starkt som de otaliga krigen präglade kulturens historia. Det är ett talande faktum, att Vergilius – enligt T S Eliots kända omdöme Europas främste klassiker – öppnade sitt epos om Roms mytiske grundläggare Aeneas med orden "Vapen sjunger jag om" och i dess mitt förkunnade freden som imperiets historiska uppgift:

Andra må forma brons mer konstfullt och låta den andas, fånga ett levande ansiktes drag i marmor, och bättre hävda vid domstol sin sak, med ritstav teckna planeters banor, och förutspå när stjärnor stiger ur havet; din lott, romare, är att styra de övriga folken, upprätta fred – det skall bli din konst – och skonsamt behandla slagna som söker skydd, men nedslå alla som trotsar.

Inge Jonsson. Foto: Johan Bengtsson / commons.wikimedia.org.

Krig innebär ofta att människor får lämna sina hem. Foto: Ggia / commons.wikimedia.org.

Den fred Vergilius tänker sig var i realiteten en romersk hegemoni, som varade i flera sekler och överlevde som utopi, i varje fall till franska revolutionen. Men hans dröm om ett permanent tillstånd av fred grundade sig i praktiken på en dominant militärmakt eller utvecklades med nationalstaternas uppkomst till en balans mellan flera maktcentra i Europa. I det äldsta filosofiskt grundade förslaget om hur en beständig fred skulle kunna skapas, Immanuel Kants lilla traktat *Zum ewigen Frieden* 1795, satte den store tänkaren visserligen sitt hopp till människors förmåga att lära av historien, men det grumlade inte hans insikt om att människan som individ ofta var lågsinnad och i stånd att begå onda handlingar. Som Alf W Johansson framhållit i en informativ inledning till sin svenska översättning kunde dock hennes våldsbenägenhet enligt Kant utjämnas så att kloka och rättfärdiga beslut blev möjliga

att fatta kollektivt. Men Kant förutsatte likväl, att mänskligheten skulle få utstå förfärliga krig innan någon evig fred vore i sikte.

DET SKYDDADE LANDET

Vårt land kan genom sin tvåhundraåriga fred ge ett starkt stöd åt Kants teser. Men vi är nästan ensamma om att ha sluppit uppleva krig på egen mark och ockupation, och man behöver inte röra sig långt utanför våra gränser för att inse, hur tydligt detta skiljer ut oss. Under 1800-talet växte i Europa och USA organiserade fredssträvanden fram och vann tidvis stora framgångar. Dock förmådde inte ens det katastrofala första världskriget 1914–18 annat än partiellt bekräfta Kants tro på att historisk erfarenhet skulle kunna leda världen fram till en evig fred. I ett försök att förädla det meningslösa slaktandet till "the war to end all wars" lyckades man dock enas om att skapa ett Nationernas Förbund. Det väckte stora förhoppningar

särskilt hos småstater som Sverige, men de skulle snart vändas i besvikelse. Vårt engagemang i NF spelade säkert en stor roll för 1925 års fatala försvarsbeslut, vilket snabbt reducerade den relativa styrka försvaret uppnått under första världskriget och var nära att dra oss in i det andra.

När Adolf Hitler den 1 september 1939 återstartade det krig han varit med om att förlora 1918, hade utvecklingen i omvärlden redan tvingat fram en viss upprustning av det svenska försvaret genom 1936 års försvarsbeslut, men varken materiellt eller utbildningsmässigt var den långt kommen. I stor politisk enighet och i väl fungerande samarbete med näringslivet genomfördes dock 1940–45 en förstärkning av krigsmakten utan motstycke, och även om det fanns svaga punkter stod landet vid krigsslutet gott rustat för att avskräcka eventuella angripare.

I motsats till vad som skedde efter Versaillesfreden 1919 behöll Sverige sin höga försvarskraft relativt intakt under de närmaste två decennierna efter 1945. Ett skäl till detta var, att det aldrig slöts någon fred denna gång. I stället föll en järnridå ner över kontinenten ”från Stettin vid Östersjön till Trieste vid Adriatiska havet”, med den slagkraftiga metafor som Winston Churchill i sitt berömda Fultontal 1946 präglade för att varna väst mot kommunistisk aggression. Trots att Förenta nationerna tillkommit som ett all-omfattande samarbetsorgan och väckt förhoppningar dröjde det inte länge innan det kalla kriget bröt ut, som med skilda gradtal rasade till Sovjetväldets kollaps kring 1990. Ett av de sista avsnitten i Yuval Noah Hararis fängslande bok *Sapiens. En kort historik över mänskligheten* (2012) har rubricerats Pax atomica och präglas av en relativt hoppfull syn på den moderna historien – i motsats till den mörka bild av människosläktets framtid på lång sikt, som växer fram under läsningen. Tills nu har kärnvapnen sannolikt varit den verkliga garanten för en varaktig fred. Vår tacksamhetsskuld till de hundratusentals japaner, som dog i Hiroshima och Nagasaki, är omätlig.

NEDGÅNG

I sin engagerande studie av försvarets utveckling under beredskapsåren och det kalla kriget, *År av uppgång, år av nedgång* (2009) har Carl Björemans karakteriserat 1958 års försvarsbeslut som ”en fortsättning på den upprustning som hade startat under 1940-talet och som pågått under 1950-talet”. Tiden fram till 1965 uppfattades som en guldålder, då risken för en upprepning av vad som hände 1925 tycktes ha utbytts mot årliga resurstillskott på 2,5 procent. Han bedömer också att vad som ännu

kallades ”krigsmakten” stod som högst under dessa år. Det kunde tolkas som ett bevis för att beslutsfattarna verkligen hade lärt något av historien, låt vara att Kants vision nog varit mindre verksam än det kärva romerska visdomsord, som brukar tillskrivas militärteoretikern Vegetius på 300-talet: *si vis pacem, para bellum* – om du vill ha fred, rusta dig för krig.

Vi är nästan ensamma om att ha sluppit krig.

Men att lära av historien erbjuder inte någon enkel lösning. Historien är en skändlighet som har pågått i tiotusen år, skrev Elsa Morante en gång, och den kan lika väl leda till stela låsningar vid förlegade modeller som inspirera till klokt nytänkande. Björemans söker i sin bok besvara tre frågor: 1/ vilka krafter kan ha styrt den starka upprustningen fram till 1960-talets senare hälft? 2/ varför reagerade den politiska och militära ledningen så passivt på tecknen att det inte längre fanns möjligheter att behålla den stora krigsmakt man byggt upp? 3/ skedde det några långsiktiga förändringar hos ledningen under det kalla kriget i synen på försvarets samhällsfunktion?

Som bakgrund till svaren på frågorna förtjänar en passage i den klassiska romanen om den svenska ståndscirkulationen, i dag alltför ofta negativt omtolkad som en svekfull klassresa, Gustaf Hellströms *Snörmakare Lekholm får en idé* (1927) att dras fram ur glömskan. I den reflekteras den hetsiga debatten inför 1925 års försvarsbeslut under ett meningsutbyte mellan några

officerare, både aktiva och avsuttna, bland snörmakarens barn och barnbarn på hans hundraårsdag. Vissa menar att Sverige inte har råd med ett modernt och effektivt försvar, andra uppfattar sådant tal som landsförräderi, medan en av de avsuttna anklagar sig och sina forna kolleger för att ha behandlat de värnpliktiga ”minst sagt psyko-logiskt”.

Frågorna om försvarets effektivitet och ekonomi har sannolikt fått större tyngd sedan dess, trots att landet blivit mycket rikare, men värderingen förändrades radikalt under krigsåren. Någon utbredd ”försvarsolust” finns det ingen anledning att söka bakom försvarets aktuella kris. De stora påfrestningar som beredskapen innebar för individ och samhälle lät ändå generationer av vapenföra män få uppleva att ta ansvar för försvaret av det demokratiska Sverige. För många, kanske de flesta, blev det en livsavgörande erfarenhet av vad det innebär att vara medborgare i ett fritt samhälle. Utan att ha behövt fullgöra beredskapstjänst är jag djupt tacksam för att under utbildning och tjänstgöring som reservofficer i armén ha fått del av samma upplevelse.

Stödet från medborgarna står högst på Björemans lista över svar på den första frågan, och därefter följer i ordning handlingskraftiga politiker, tillräckligt ekonomiskt stöd och en försvarsindustri med hög kapacitet. Under krigsåren levererade Bofors ca 5 500 kanoner till armén och 750 till marinen, och under samma tid producerade SAAB nästan 700 flygplan, delvis på licens, samt 1 500 egentillverkade flygplan mellan 1945 och 1958. Björemans har inte givit något enkelt svar på sin andra fråga, men det fanns både bland politiker och tongivande militärer en vilja att ”upprätthålla

fiktionen av att kunna ha både ett effektivt folkförsvar och en kvalificerad försvarsindustri”. Den främsta orsaken till att detta misslyckades anser han vara, att upprustningen 1940 inte kom att styras från ett helhetsperspektiv utan av försvarsgrenarna, vilket ledde till låsningar vid allt dyrbarare program. Därmed gavs mindre utrymme för anpassning till omvärlden, teknikutvecklingen och minskade resurser.

Den tredje och sista frågan får det kortaste svaret. Sedan en maktbalans mellan öst och väst inträtt, ansågs hotet mot Sverige ha minskat. Det betydde att den s k ”marginal-effektdoktrinen” – teorin om att inget av blocken kunde avsätta mer än marginella styrkor för att anfälla

Sverige – lades till grund för försvarsplaneringen. Det innebar i sin tur, att försvaret kunde användas för att stödja försvarsindustrin och lokaliseringspolitiken utöver den militära uppgiften.

UPPVAKNANDE

Denna utveckling fick fortsätta ända fram till den punkt, när den ryska statsledningen med Vladimir Putin i spetsen slagit in på en aggressiv utrikespolitik med stöd av en massivt upprustad krigsmakt. Kriget mot Georgien, annekteringen av Krim och fientligheterna i Ukraina har fått andarna att vakna i landet med Östersjöns längsta kust som sitt ansvar. Nu hör man ingen politiker tala om försvaret som ett ”särintresse” längre, tvärtom har värnplikten återinförts och Gotland

fått tillbaka militära förband. Utan att besväras av alliansfrihetsdoktrinen sluter regeringen mängder med samarbetsavtal, dock alltså utan att söka medlemskap i Nato. Själv är jag osäker om det vore klokt att just nu gå med i den västliga alliansen när USA valt en president med ringa erfarenhet och än mindre respekt för fakta. Men nog skulle det vara befriande att inte längre behöva lyssna till försäkringar om vår neutralitet, vilka inte lär ha övertygat någon annan än möjligen oss själva, allra minst makthavarna i Kreml.

Inge Jonsson är professor emeritus och tidigare rektor vid Stockholms universitet samt f d reservofficer.

fredga.jonsson@gmail.com

Krig innebär förstörd infrastruktur och starkt försämrade livsvillkor. Foto: Vladimir Mulder / Shutterstock.com.

Pax Baltica

DIALOGUE ON PEACE AND SECURITY

KARLSKRONA SWEDEN

Kvalen i valen

Om Europa efter supervalåret

19 och 20 oktober 2017

Öppna föreläsningar i Konserthuset i Karlskrona
Middag och övernattnig följt av gruppdiskussioner
på Kungsholms fort mitt i Karlskrona skärgård

Mer information på facebook.com/PaxBaltica

Modernt totalförsvaret byggs

Totalförsvaret omfattar all den verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig och består av militärt och civilt försvar. Försvarsmakten och Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB) har på regeringens uppdrag lämnat ett gemensamt förslag till en sammanhållen planering, som nu börjat genomföras.

Elisabet Bjelke

Närområdesbilden har förändrats och regeringen har beslutat att tempot ska öka i arbetet med att bygga ett starkare försvar. När ett modernt totalförsvaret utvecklas innebär det en planering som påverkar alla aktörer i samhället och tydliggör respektive aktörs ansvar för att själv planera inför och under höjd beredskap. Därvid visar den också klart på samverkan som en framgångsfaktor.

I slutet av 2015 kom regeringsbeslutet om att Sverige ska inleda en totalförsvartsplanering. Totalförsvaret omfattar all den verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig och består av militärt och civilt försvar. Försvarsmakten och Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB) har därefter på regeringens uppdrag lämnat ett gemensamt förslag till en sammanhållen planering, som nu börjat genomföras.

– Det är ett omfattande arbete som pågår. Försvarsmaktens behov inför och under höjd beredskap är dimensionerande för arbetet och resultatet ska fungera i hela konfliktskalan, från fred till kris och krig. Tillsammans med MSB bygger vi nu relationer och kunskap samt utarbetar åtgärdsförslag för att navigera rätt på vägen framåt, säger överste Mats Klintång, som är sammanhållande för Försvarsmaktens totalförsvartsarbete.

Den lagstiftning som finns är till stora delar fortfarande användbar, men eftersom varken planeringsarbete eller beredskap upprätthållits under ett antal år, finns behov av att bygga upp både ny kompetens och resurser i totalförsvartsplaneringen.

Den 11 maj i år beslutade regeringen att ytterligare höja ambitionen i totalförsvartsarbetet och prioritera vissa utvecklingsområden.

– Fokus är att verka för att berörda aktörer krigsplacerar sin personal samt ökar förmågan när det gäller försörjning av kritiska förnödenheter, att skapa ett säkert och robust samband samt att organisera ledning från alternativ plats. Utbildningar och övningar är viktiga verktyg i det arbetet, säger Mats Klintång.

ett stort arbete är att se över alla avtal för förnödenhetsförsörjningen. Försörjningen av Försvarsmakten ställer krav på en robust försvarslogistik med bl a ökad förhandslagring av kritiska förnödenheter och försörjningsplanering. Detta tydliggör näringslivet som en viktig aktör, eftersom många samhällskritiska resurser idag ägs av privata företag.

– Vi skapar bland annat koncept för tekniska tjänster i hela den kedja som ska fungera för våra behov på stridsfältet, ge stöd och förstärkning samt klara att utföra reparationer och underhåll. Ytterst ska funktionskedjan klara väpnad strid, säger Mats Klintång.

Livsmedel är en annan viktig förnödenhet. Sveriges självförsörjandegrad är cirka 50 procent och hela livsmedelskedjan är beroende av el, telekommunikationer och transporter. Dagens livsmedelsförsörjning präglas dessutom i hög grad av ett just-in-time-tänkande.

– Det vi gör här är att vi utvecklar en så kallad 100-lista, som består av de 100 viktigaste förnödenheterna som tillsammans ska täcka Försvarsmaktens och samhällets behov.

Totalförsvaret berör alla invånare och samhällssektorer. Foto: Diliff / commons.wikimedia.org.

Konceptet för livsmedelsförsörjning omfattar även hela kedjan från behov på stridsfältet, stöd och förstärkning till produktion, förädling och distribution.

– Vi behöver robustare avtal, vilket innebär att alla våra avtal kommer att ses över och vid behov uppdateras och omförhandlas. Den ökade robustheten stärker även företagen och ger dem ökad konkurrenskraft, så vi tror det här är ett koncept som gynnar både näringslivet och samhället.

Den civila sjukvården har genomgått stora förändringar och utvecklats mot en hög grad av specialisering. Samtidigt har Försvarsmaktens sjukvårdsresurser hittills dimensionerats utifrån antagandet att ett fåtal individer skadas samtidigt. Förberedelserna för ett systematiserat omhändertagande genom hela vårdkedjan kommer att vara beroende av effektiv civil-militär samverkan. Planeringen för hur samhället ska ta hand om stora skadeutfall behöver därför utvecklas.

Med en ökad militär närvaro i vårt närområde stiger risken för allvarliga incidenter och kränkningar. Det är möjligt för aktörer att använda sina maktmedel aktivt utan att behöva gå till ett öppet väpnat angrepp. Den här övergången mellan fred och krig är otydlig, vilket ger en gråzonsproblematik som måste kunna hanteras. Aktiviteter som propaganda, kränkningar, cyberhot och angrepp på samhällskritisk infrastruktur utgör exempel på detta.

” Kunskap och förtroende byggs.

Försvarsmakten har en planering och en handlingsberedskap för att lösa sina uppgifter och hantera möjliga händelseutvecklingar. Tillsammans med övriga aktörer ska Försvarsmakten vara en hög tröskel för den som vill angripa eller utöva påtryckningar mot Sverige.

– Försvarsmakten har ett bra samarbete med andra berörda myndigheter som till exempel Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och MSB, vilket bidrar till förmågan att hantera gråzonens olika utmaningar, både nu och vid kris, säger Mats Klintång.

I samverkan med andra aktörer i samhället byggs kunskap och förtroende för varandras kompetenser. Uppgiften att engagera människor till egna förberedelser inför kriser och höjd beredskap, och därmed öka folkförankringen för vikten av att försvara Sverige, är också en del av totalförsvarsarbetet.

– För att ett totalförsvar ska vara starkt krävs att medborgarna har kunskap och förmåga att bidra. Tillsammans bygger vi ett starkare försvar.

Elisabet Bjelke tjänstgör vid kommunikationsavdelningen i Försvarsmaktens högkvarter.

elisabet.bjelke@mil.se

Beredskap för kris och krig

Sverige kan utsättas för öppna och dolda påtryckningar som utövas med politiska, psykologiska, ekonomiska och militära medel. Utökad underrättelseverksamhet, intensifierade cyberattacker och påverkansoperationer kan användas av en motståndare för att nå strategiska mål och utöka sin handlingsfrihet.

Magnus Dyberg-Ek

Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB) och Försvarsmakten arbetar tillsammans för att stödja och främja utvecklingen inom totalförsvaret. Den politiska inriktningen är tydlig i beslut och uppdrag. Medvetenheten hos aktörerna har ökat, men det återstår mycket arbete framöver. Vi behöver exempelvis värdera äldre lösningar mot nya sammanhang, utveckla nya lösningar och se till att det finns praktiska förutsättningarna att skapa konkret beredskap med i princip nuvarande personella och ekonomiska förutsättningar. Synergierna mellan krisberedskap och totalförsvaret, åt båda håll, ska så klart användas fullt ut.

Möjliga säkerhetshot som kan riktas mot Sverige är varken entydiga eller enbart territoriellt fokuserade. Ett flertal olika hottyper måste beaktas, såsom också framgår av regeringens nyligen beslutade nationella säkerhetsstrategi. Det är en komplex hotbild som samhällsaktörerna har att utgå från i arbetet med Sveriges säkerhet. Sverige kan utsättas för öppna och dolda påtryckningar, som utövas med politiska, psykologiska, ekonomiska och militära medel.

Utökad underrättelseverksamhet, intensifierade cyberattacker och påverkansoperationer kan användas av en motståndare för att nå strategiska mål och utöka sin handlingsfrihet. Sådana antagonistiska handlingar i stor

omfattning behöver inte innebära att ett väpnat angrepp kommer att äga rum, men de innebär lika fullt utmaningar för vår suveränitet och säkerhet i en vidare bemärkelse. Vår samlade beredskap behöver kunna hantera dessa utmaningar.

En breddad hotbild är också en utgångspunkt när MSB bedriver arbetet med nationell risk- och förmågebedömning. För att snabbare få beredskapshöjande effekt över hela hotskalan behöver aktörerna därför fokusera sitt förmågehöjande arbete på sju prioriterade områden: energiförsörjning, livsmedel, transporter, hälso- och sjukvård samt omsorg, finansiella tjänster, information och kommunikation, samt skydd och säkerhet.

I december 2015 ”tryckte regeringen på knappen” för att åter börja planera för civilt försvar. Beslutet avsåg inledningsvis vissa statliga myndigheter. Därefter har ett antal uppdrag fördelats ut för att tydliggöra ansvar och driva på arbetet. MSB och Försvarsmakten har redovisat en gemensam grundsyn samt en första redovisning av Försvarsmaktens behov av stöd. Dessutom pågår arbete med uppdragen från regeringen om en ny inriktning för befolkningsskyddet, hur kommuner och landsting ska bedriva arbetet med civilt försvar samt hur vi ska öka människors kunskap om förberedelser inför kriser och höjd beredskap.

I maj fick MSB och Försvarsmakten uppdraget att fram till och med 2020 främja och utveckla en sammanhängande planering för totalförsvaret. I uppdraget framgår också att fler aktörer än de statliga myndigheterna omfattas av arbetet. Exempelvis ska samtliga berörda aktörer ha krigsplacerat sin personal till slutet av 2018. Arbetet kräver en uppfattning om egen krigsorganisation och inte minst genomförd kontinuitetsplanering.

I dag pågår arbete inom en rad områden för att stärka samhällets förmåga mot krigsfara och krig. Exempel är utbildningar, övning SAMÖ2018 med tema civilt försvar, studier och, nu under sommaren, en stor forskningsutlysning med tema civilt försvar.

Den återupptagna planeringen för civilt försvar har tydliga kopplingar till internationellt arbete. Inom Norden fördjupas t ex samarbetet mellan berörda myndigheter. I juni beslutade regeringen om en ny raminstruktion för det svenska civila beredskapsarbetet inom ramen för Natos Partnerskap För Fred (PFF). Prioriterade områden i denna är utvecklingen av civilt försvar, civil beredskapsplanering i relation till det svenska värdlandsstödsavtalet med Nato samt ett utvecklat samarbete i utformningen och genomförandet av övningar. Det framgår också att Natos sju civila förmågor bland annat utgör en central utgångspunkt för Sveriges arbete med att utveckla krisberedskapen och det civila försvaret.

Samtidigt stärks den samlade förmågan inom flera andra områden utan att ha etiketten civilt försvar. Arbetet med

informations- och cybersäkerhet är ju en grund för mycket annat arbete med att minska samhällets sårbarhet och kunna motstå störningar och attacker. Arbetet med informationspåverkan inom ramen för vad som kan kallas psykologiskt försvar pågår ständigt som en del i en "första försvarsmur". Sammanfattningsvis kan sägas att med den komplexa hotbilden som vi har idag behöver vi både kunna hantera antagonistiska hot här och nu och samtidigt utveckla de särskilda förmågor som krävs vid ett mer traditionellt väpnat angrepp.

Utmanningarna är flera i det fortsatta arbetet. Att förankra arbetet i myndighetsledning och politiken lokalt, hos näringslivets företrädare samt alla berörda departement är viktigt. Att ta beredskaps-hänsyn i samhällsplanering och genomföra konkreta åtgärder – inte bara analyser – är ytterligare exempel på utmaningar. Slutligen behöver vi aktörer tillsammans arbeta med att skapa folkförankring och en förståelse för vår osäkra omvärld samt vikten av att det finns en beredskap för hela hotskalan.

Ett modernt totalförsvaret – det vill säga en god beredskap för kris och krig – bör vara en verksamhet som är såväl flexibel som anpassad till utvecklingen i samhället och i omvärlden och därför leder till ett säkrare samhälle i en föränderlig värld.

Magnus Dyberg-Ek är samordningsansvarig för civilt försvar vid MSB.

magnus.dyberg-ek@msb.se

Samverkan och samarbete civilt-militärt krävs. Foto: Alexander Karlsson / Försvarsmakten.

Militärt förband samverkar med polis. Foto: Alexander Karlsson / Försvarsmakten.

Militärregionen jobbar med civila

Stockholms län bjuder på särskilda utmaningar. Där finns statsledning, riksdag och regering. Där finns ledningar för huvuddelen av de nationella myndigheterna, inklusive Försvarsmaktens högkvarter och de största företagen. Där ligger landets administrativa och ekonomiska centrum.

Per Lunqe

Militär och civil samverkan är en huvuduppgift för militärregionerna. Sedan 2013 är den regionala militära ledningsnivån återskapad. Efter flera omorganisationer bildades fyra militärregioner: norr, mitt, väst och syd. Före år 2005 fanns

militärdistriktet som 2000 ersatte militärområdena och försvarsområdena. Mellan 2005 och 2013 leddes de regionala och lokala insatserna centralt från högkvarteret. Hotbilden i närområdet har utvecklats i negativ riktning jämfört med när militärområdena lades ner år 2000.

Hur långt har militärregionerna kommit i sitt arbete med militär och civil samverkan? Frågan är högprioriterad av regeringen. Det nya totalförsvaret ska byggas och då måste Försvarsmakten samverka med civila aktörer.

Går man till Försvarsmaktens handbok i ämnet, som kom ut 2016, har inte totalförsvaret slagit igenom fullt ut. 2015 års försvarsbeslut har inte hunnit sätta sig.

Vi pratade med överstelöjtnant Jonas Fröberg, som är stabschef vid Militärregion Mitt (MR M) med bas på Livgardet. Där tjänstgör 41 officerare som arbetar mycket med frågor om militär och civil samverkan.

Övning Aurora inleds snart. MR Mitt förbereder sig, bland annat tillsammans med civila aktörer i de sju län som innefattas i militärregionen. Det gäller bl a hur samverkan ska ske. Det kommer att bli många rörelser på vägarna, med tunga fordon och andra aktiviteter som kan komma att påverka den civila vardagen. Huvuddelen av övningen kommer att genomföras inom MR Mitt. Samverkansofficerare på alla militära militärregionsstaber har täta kontakter med befattningshavare hos civila aktörer som länsstyrelser och kommuner.

– Aurora blir ett bra tillfälle för oss, ett gyllene tillfälle. Vi kommer att öva och pröva samverkansformer med de civila aktörerna, säger Jonas Fröberg.

2014, vid branden i Västmanland, spelade MR Mitt en viktig roll.

– Där lärde vi oss mycket, hur vi kan bidra vid en stor samhällspåverkande kris. Vi fick bekräftat att vi inom Försvarsmakten fungerade och att samverkan också fungerade.

Jonas Fröbergs företrädare gick in som stabschef under släckningsarbetet. Militär stabsarbetsmetodik visade sig återigen fungera.

– Vi jobbar ofta med civila aktörer och ett vanligt uppdrag är att vi bistår polisen vid sökandet efter försvunna personer.

2015 års försvarsbeslut ritade om kartan. Militärregionerna fick en prioriterad uppgift, att börja planera för totalförsvaret. Regeringen visar en tydlig vilja att bygga upp det som en gång var ett totalförsvaret. Militärregionerna har som uppgift, och planerar nu för scenarier som höjd beredskap och krig.

Har militärregionerna i dag styrande dokument?

– Försvarsmaktens egen försvarsplanering från högkvarteret är grunden för vår planering, säger Jonas Fröberg.

Försvarsbeslutet 2015 är också ett dokument som styr totalförsvarsplaneringen. Där är riksdagen tydlig: totalförsvaret ska åter byggas.

Militärregion Mitt har mycket att göra med länen. Länsstyrelserna är regeringens förlängda arm. I militärregionen finns sju län, inklusive Gotland, där Försvarsmakten etablerar en stridsgrupp, liksom ledningsförmåga.

Länen är Dalarna, Gävleborg, Västmanland, Uppsala, Stockholm, Södermanland och Gotland. Möten sker regelbundet med alla landshövdingar. I Militärregion Mitt bor 38 procent av Sveriges befolkning. Varje län har, som Jonas Fröberg säger, sin särart.

Stockholms län bjuder på särskilda utmaningar. Där finns statsledning, riksdag och regering. Där finns ledningar för huvuddelen av de nationella myndigheterna, inklusive Försvarsmaktens högkvarter och de största företagen. Där ligger landets administrativa och ekonomiska centrum. Stabsofficerarnas arbete måste prioriteras.

Det är tre stora uppgifter som står i fokus, nämligen insatsberedskap, totalförsvarsplanering och regional underrättelse- och säkerhetstjänst. Ingen av dessa uppgifter kan väljas bort. Regeringens 75 miljoner till kommuner, landsting och länsstyrelser ska driva på verksamheten i totalförsvaret.

– Vi genomför vår totalförsvarsplanering inom ramen för vår budget. Snarast är det en fråga om tiden räcker till. Staben skulle ha användning för fler medarbetare för att fullgöra alla de uppgifter som tillkommit med det senaste försvarsbeslutet.

En stor diskussion handlar om vad civila aktörer kan bidra med till Försvarsmakten vid höjd beredskap och krig. Förhandlar ni?

Sjukvård, drivmedel, räddningstjänst och transporter. Det är viktiga resurser som behövs. Ska patienter på sjukhus sändas till andra län för att ge plats åt människor som blivit skadade i kriget? Ska ni planera för utrymning av delar av militärregionen?

– Det är många frågeställningar.

Bland existerande och gällande lagrum finns förfogandelagen.

– Det finns vilande beredskapslagar. I den mån de är relevanta fungerar de också som styrdokument, säger Jonas Fröberg.

Per Lunge är frilansjournalist.

per@lunge.se

” Vi jobbar med civila aktörer.

Att utveckla ett helhetsförsvar

Det är viktigt att inse att stor del av landets försvar idag är civilt. Under det kalla kriget var det civila försvaret ett komplement till det militära. Idag skulle förmodligen majoriteten av konflikthandlingarna både riktas mot, och behöva mötas av, civila myndigheter.

Johan von Knorring

Ett hårdare säkerhetspolitiskt klimat och en förändrad hotbild har lett till att Sveriges samhällsbygge åter måste kunna klara av den svåraste av kriser – kriget.

Att efter 15–20 år utan ett strukturerat och övat civilt försvar åter bygga upp en förmåga som ska syfta till att skydda befolkningen, säkerställa samhällsviktiga funktioner och därutöver stödja Försvarmakten är en utmaning. Enligt regeringens försvarspolitiska inriktning 2016–2020 ska planeringen för civilt försvar återupptas. Enligt regeringens styrning ska beredskapsplaneringen baseras på förmågan att hantera samhällskriser i fredstid. Strukturer och processer som används inom krisberedskapen bör så långt möjligt användas i planeringen av det civila försvaret.

Det civila försvaret i Sverige är inte en organisation. Verksamheten bedrivs av statliga myndigheter, kommuner, landsting, privata företag och frivilligorganisationer som i det svenska krisberedskapssystemet idag har väl utbyggda former för samarbete – anpassade till regionala och lokala förhållanden. Dessa plattformar för samarbete ger en god grund för utvecklingsarbete och är en förutsättning för att det nya civila försvaret ska kunna hållas samman till ett system.

Ofta nämns behovet av att utveckla ett modernt civilt försvar. Man kan läsa mellan raderna att det förutvarande systemet med lagerhållning av livsmedel, drivmedel och läkemedel är omodernt. Är detta verkligen korrekt? Innebär begreppet modernt civilt försvar att

lagerhållning av nödvändiga produkter kan utebli och att detta kan lösas på annat sätt? Jag tror inte det – en grundläggande nivå av förberedelser för att samhället ska klara av den svåraste av utmaningar kommer alltid att behövas.

Det moderna civila försvaret bör snarare innebära att planering för alla typer av samhällsstörningar sker genom att etablerade former inom krisberedskapen vidareutvecklas. Det är nödvändigt att ansvaret för olika delar tydliggörs och likriktas oavsett om det handlar om en kris i fredstid eller en väpnad konflikt under höjd beredskap. Allt detta måste ske inom ramen för en väl beskriven målbild, där olika aktörers roller också upplevs som tydlig.

Det är också avgörande att medborgarna involveras på ett nytt sätt där det egna ansvaret tydliggörs och där det klargörs vad den enskilde kan förvänta sig för stöd från samhället.

Ett öppet system gynnar helheten där kraften från frivilligheten skapar engagemang och delaktighet. För att uppnå en effektiv samverkan måste även förtroendet mellan civila myndigheter och Försvarmakten stärkas. En förutsättning för detta är att civila aktörers förmåga till säker informationshantering stärks. Säker informationshantering tummar inte på öppenheten, utan tvärtom, kvalitetssäkrar den.

Jag menar att Sverige har ett utmärkt läge att utveckla ett civilt försvar, anpassat till snabba samhällsförändringar och som utgör en god samarbetspartner till sin militära motsvarighet. Om man väljer ett positivt syn-

” **Försvaret av Sverige måste vara integrerat.**

sätt ser man fördelar med att inte bekosta ett gammalt arv som delvis är förlegat. Det system vi nu bygger upp måste tillvarata och lära av näringslivets drivkrafter, bland annat i fråga om kontinuitetsplanering och informationshantering. För att lyckas skapa ett förankrat civilt försvar krävs såväl tydlighet från regeringen som att engagemang kan genereras hos landets invånare.

Det är viktigt att inse att stor del av landets försvar idag är civilt. Under det kalla kriget var det civila försvaret ett komplement till det militära. Idag skulle förmodligen majoriteten av konflikthandlingarna både riktas mot, och behöva mötas av, civila myndigheter.

Dels har Försvarsmaktens förmåga reducerats betydligt, både i fråga om bemanning och kapacitet, dels har hotbilden förändrats. Under kalla kriget planerade vi mot en hotbild som bestod av en militär invasion. Idag är hotbilden betydligt mer komplex. Aggressionshandlingar

beredskapslagarna noggrant för att utröna hur de kan tillämpas idag. En slutsats är att regeringen har möjlighet att tillämpa beredskapslagstiftningen betydligt mer flexibelt än vad tidigare planering har baserats på. Precis som regeringen under skärpt beredskap beslutar om vilka beredskapslagar som ska träda i kraft, har regeringen möjlighet att "aktivera" flera av beredskapslagarna även i fredstid.

Regeringen bör peka ut ansvariga myndigheter inom beredskapsplaneringen. Det är viktigt att ha en samlande funktion inom varje samhällssektor. Idag tar vissa myndigheter ledartröjan på eget initiativ. Detta är i sig lovvärt, men innebär inte med säkerhet att den mest lämpade myndigheten därmed har det övergripande ansvaret. Dessutom kan somliga sektorer sakna ledarmyndighet. Regeringen måste ta ansvaret att peka ut ansvariga myndigheter, det kan inte delegeras till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). För läns-

Totalt försvar innebär engagemang från flertalet aktörer i samhället. Foto: Alexander Karlsson, Försvarsmakten.

kan ske i form av cyberattacker eller sabotage mot samhällsviktig verksamhet. Försvaret av Sverige måste vara en integrerad verksamhet med ett gemensamt mål.

Beredskapslagstiftningen skrevs för kalla krigets hotbild och är tämligen digital i sin struktur. Antingen har landet fred eller höjd beredskap. Länsstyrelserna har studerat

styrelserna är det viktigt att gränsen mellan sektorsansvar och geografiskt områdesansvar tydliggörs.

Johan von Knorring är länsråd vid länsstyrelsen i Uppsala län.

johan.von.knorring@lansstyrelsen.se

Visa mod

Om Sveriges totalförsvar ska komma på fötter inom överskådlig tid kommer de som ansvarar för den nationella säkerheten i Sverige att behöva visa mer mod. Det handlar om att våga göra de prioriteringar som behövs. Det krävs politiskt mod att skriva tydliga anvisningar för myndigheternas arbete. Det krävs mod att satsa resurser.

Kristina Syk

Planeringen för totalförsvaret och det civila försvaret är igång, men det går långsamt. Varför? Och är det säkert att planeringen går åt rätt håll? Hur ser förutsättningarna ut?

För det första är regeringens styrningsformulering, ”en sammanhållen planering i hela hotskalan”, problematisk. Utan konkretisering av vilka hot och scenarier som ska prioriteras försvåras, eller omöjliggörs, konkret planering. Det gäller särskilt då resurserna är begränsade. Prioriteringarna måste bli så konkreta att resurserna kan sättas in där de verkligen behövs. Först då kan också planering och förmågeutveckling följas upp på ett trovärdigt sätt. Detta kompliceras naturligtvis av en varierad hotbild, t ex hybridhotet, som stökar till det, inte minst för svensk lagstiftning, som är svartvit avseende huruvida det råder fred eller krig.

För det andra behöver även den civila planeringen utgå från en nationell strategi. Den strategi som regeringen nyligen lagt fram är en början, men är tyvärr inte användbar för planeringsändamål. Aktörers planer måste utveckla strategi och taktik för hur de, tillsammans med andra, avser att möta ett angrepp. Att fokusera på att hantera konsekvenser av ett angrepp (agera ad hoc) och att göra ”borgen Sverige” robust räcker inte. Om borgen faller måste även civila aktörer i samhället kunna kämpa vidare och fungera ”innanför murarna”. Vi måste ha en strategi för hur vi ska lösa det civila försvarets uppgifter

i krig – hur ska totalförsvaret i sin helhet kunna bryta ett förlopp och återta initiativ vid ett väpnat angrepp? Sverige i krig behöver ett aktivt civilt försvar. Vi har förutsättningar att vara smartare än motståndaren – om vi har en genomtänkt strategi. I en sådan behöver privata aktörer få plats. Jag citerar en privat aktör som för något år sedan fick frågan hur han och andra tänker kring sitt engagemang i frågor som rör krig och höjd beredskap: ”Jag vet inte. Det är ingen som har ställt den frågan till oss.”

För det tredje finns det inte - och kommer aldrig att finnas – en färdig ”totalförsvarsplan”. Det vi vill uppnå är ”ett Sverige på tårna”. Själva fenomenet totalförsvarsplanering blir därmed cykliskt till sin natur. Det betyder att vi aldrig kan luta oss tillbaka i arbetet. Det finns alltid ett nästa steg som följer på det tidigare. Det kommer därför bara att finnas en process med en rad sammanhängande ofullständiga planer. Denna omständighet kan uppfattas vara både svårbegriplig och motsträvig. Det gäller särskilt eftersom myndighetsverige gärna arbetar i projektformat där det finns en början och ett slut.

För det fjärde är det viktigt att slå fast att totalförsvarsplaneringen inte är ett projekt. Vi måste inse att planeringen av totalförsvaret inte kan, eller bör, ske i projektform. En sådan form kanske lämpar sig i en inledningsfas, då kunskap ska byggas upp och personalen ska bli varm i

Modet/beslutsamheten börjar på regeringsnivån. Foto: Ninni Andersson / Regeringskansliet.

kläderna. Men så fort som möjligt måste planeringen läggas ut i linjeorganisationen. Skälet är tämligen enkelt: i kriser och krig är det myndighetens ledning och personal (på bredden) som har ansvaret och det yttersta ansvaret i centrala myndigheter, som inte går att delegera, har generaldirektören. Dessutom skulle kanske, med ett bredare engagemang för försvarsfrågorna, vissa situationer kunna undvikas. En sådan situation inträffade nu senast i Karlskrona, där en övervakningskamera har webbsänt Försvarsmaktens verksamhet live i hamnområdet (trots att marinbasen bett kommunen att ta ned kameran).

Avslutningsvis: det behövs stora portioner mod. Det finns modiga ledare och individer i det civila försvaret redan idag, men det räcker inte. Det går för långsamt, planeringen står och stampar, rör sig inte framåt. Kulturen är inte tillräckligt tillåtande, och vi är inte så öppna för förändring som vi tror. Vi vill inte erkänna att vissa saker inte fungerar, i varje fall inte om det innebär att vi själva behöver förändra oss eller vårt arbetssätt och inse kunskapsbrister. Förändring sker inte på papper utan genom människor som måste göra det i praktiken. Och det är svårt. Man kan bli tvungen att ta risker, vara modig.

Om Sveriges totalförsvar ska komma på fötter inom överskådlig tid kommer de som ansvarar för den nationella säkerheten i Sverige att behöva visa mer mod. Det handlar om att våga göra de prioriteringar som behövs.

Det krävs politiskt mod att skriva tydliga anvisningar för myndigheternas arbete. Det krävs mod att satsa resurser. På riktigt. Den senaste försvarsöverenskommelsen kanske är början till något positivt för det civila försvaret. Men myndigheterna behöver också få direktiv i sina regleringsbrev! Vidare bör en modern totalförsvarschefsnämnd snarast upprättas, där chefer – som ska leda oss i krig – kan bistå varandra i fred, för att gemensamt våga vara modigare redan nu.

Vi måste kräva skarpare anvisningar för totalförsvarsplaneringen, så att resurserna kan riktas och planeringen gå framåt. Vi måste acceptera att planeringen är cyklisk och löpande, och därför så fort som möjligt måste in i linjeorganisationen. Det kräver förändring i både tanke- och arbetssätt. Slutligen måste vi uppmuntra och stödja de chefer och medarbetare som visar mod och förändringsvilja. För om vi tror oss vara modiga i kriser och krig – och det tror vi nog – så måste vi också visa mod i fred. Den som inte klarar det bör snarast byta bransch.

Kristina Syk är VD för *Straterno* och styrelsedamot i *Allmänna försvarsföreningen*.

kristina.syk@straterno.se

Fred som ledstjärna

*Svenska nedrustningar har skett i förhoppningen att krig gjorts omöjliga. Strävan efter fred har varit ledstjärnan. Det är ett vällovligt agerande men farligt om förväntningarna inte infrias. Kortsiktiga politiska beslut om en kraftig nedrustning har skapat en situation där vi är beroende av andra, skriver **Stefan Ring**.*

Den nionde april 1940 angreps Norge. Trots flera förvarningar om ett tyskt angrepp förlitade sig den norska regeringen på att neutraliteten skulle skydda landet. Detta visade sig vara falska förhoppningar. När större staters intressen är av central betydelse för deras politik, får den internationella rätten spela en underordnad roll. Ockupationen av Norge och Danmark försatte Sverige i en svår situation, inte minst eftersom den egna militära försvarsförmågan, efter nedrustningen i samband med 1925 års försvarsbeslut, inte räckte för att försvara landet mot ett tyskt angrepp.

HEMLIGT SAMARBETE

Trots erfarenheterna under det andra världskriget valde den svenska regeringen, till skillnad från Danmark och Norge, att proklamera en fortsatt neutralitetspolitik. Samtidigt hade man tagit intryck av att det inte räckte med att vara neutral för att undvika ett väpnat angrepp. Händelseutvecklingen i Europa med ett aggressivt Sovjetunionen, som tog makten i hela Östeuropa, och övergången till det kalla kriget, gjorde att Sverige i hemlighet

inledde ett samarbete med bland annat USA.

Denna återförsäkringspolitik har inte minst Mikael Holmström och Robert Dalsjö beskrivit. Syftet var att under fredstid försäkra sig om tillgång till kvalificerad försvarsmateriel, men särskilt att försäkra sig om ett stöd från västmakterna vid ett sovjetiskt angrepp. Insikten om att neutralitet var ett bräckligt skydd fanns, men kunskapen hölls hemlig. En central komponent i denna dubbla politik, neutralitet och återförsäkring, var ett starkt svenskt militärt försvar i kombination med omfattande åtgärder för att få samhället att överleva ett krig. Allt detta samlades under begreppet totalförsvar.

HOPPET OM FRED

Upplösningen av Sovjetunionen, vilket innebar det definitiva slutet på det kalla kriget, skapade något som närmast kan liknas vid en fredseufori. Sverige blev medlem i EU och *interdependence*, ömsesidigt beroende, blev ett begrepp som helt kom att dominera sättet att tänka på säkerhet. Alla stater i Europa, även

Ryssland, skulle ingå i ett sammanvävt ekonomiskt system där krig skulle bli omöjligt. I Sverige och i de flesta andra länder i EU innebar denna förhoppning att försvarsanslagen kraftigt reducerades. Det svenska militärstrategiska läget var bättre än på mycket länge. Den ryska krigsmakten hade förlorat sin förmåga att utgöra ett hot. Finland var med i EU och de baltiska länderna på väg in i EU och Nato. Försvarsmaktens roll som en garant för nationens överlevnad vid ett väpnat angrepp reducerades till att bli ett instrument för att skapa politiskt inflytande på den internationella arenan. I försvarsbeslutet 2004 blev den viktigaste uppgiften att delta i internationell krishantering. Alla åtgärder som tidigare vidtagits för att försvara det svenska territoriet försvann. Totalförsvaret upphörde att existera. Förhoppningarna om den eviga freden i Europa verkade ha infriats.

Efter det första världskriget valde Sverige att gå med i Nationernas Förbund (NF) i förhoppningen om att konflikter skulle kunna hanteras inom ramen för ett internationellt

Den politiska ledningens ansvar för en långsiktig substantiell försvarsförmåga är centralt för landets säkerhet.
Foto: Astrid Amtén Skage, Försvarsmakten.

system. Den svenska nedrustningen skedde bland annat mot bakgrund av förväntningen att NF skulle kunna förhindra framtida krig. Detta agerande har flera likheter med det svenska politiska vägvalet under 1990-talet. Önskan om att samarbetet inom EU skulle förhindra konflikter i Europa innebar att det växte fram en föreställning om att det inte längre behövdes ett militärt försvar av det svenska territoriet.

MÖRKARE HIMMEL

Lyckan blev kortvarig. Inte minst gällde detta relationerna till Ryssland. Efter att Putin blivit president inleddes ett arbete på att återställa Rysslands roll som en stormakt i den internationella politiken. Idag finns det även betydande åsiktsskillnader bland EUs medlemsländer, vilket accentueras av Storbritanniens val att lämna EU. Detta innebär inte att vi står inför en närstående kollaps av det europeiska samarbetet. Däremot kan det bli svårare att finna gemensamma lösningar vid en svår kris.

Idag är inte det svenska militärstrategiska läget alls lika gynnsamt

som för 10 år sedan. Rysslands militära upprustning och agerande i Georgien och Ukraina har skapat en helt ny situation. Natos vilja att försvara de baltiska staterna har ifrågasatts och inneburit att det idag finns militär trupp från flera olika Natomedlemmar på plats i dessa stater. Upplevelsen av ett hot mot Baltikum påverkar även Sverige. En förstärkning av försvaret av de baltiska staterna vid en allvarlig kris skulle underlättas om svenskt territorium kan användas. I detta sammanhang spelar Gotland en viktig roll. Om Ryssland kom i besittning av ön skulle Natos möjligheter att agera i Östersjön kraftigt påverkas. Sverige befinner sig därför i en militärstrategisk situation där både Nato och Ryssland kan ha ett intresse av svenskt territorium.

Sveriges nuvarande situation kan jämföras med Norges 1940. Då betraktade både Storbritannien och Tyskland Norge som en strategiskt viktig faktor. Dagen innan det tyska angreppet lade brittiska flottan ut minor på norskt territorialvatten i syfte att försvåra tyska fartygstransporter med järnmalm från Sverige.

På samma sätt är delar av Sverige viktiga för USA och Nato och därför även av betydelse för Ryssland. Den svenska alliansfriheten ger lika litet skydd som den norska neutraliteten.

HOPP OCH REALITET

Svenska nedrustningar har skett med förhoppningen att det uppstått en situation där krig gjorts omöjliga. Strävan efter fred har varit ledstjärnan. Detta är ett vällovligt agerande men farligt om förväntningarna inte infrias. Kortsiktiga politiska beslut om en kraftig nedrustning av både det militära och det civila försvaret har skapat en situation där vi är beroende av andra för att skapa en avskräckande tröskel mot ett angrepp. En förstärkning av den svenska försvarsmakten och en återuppbyggnad av totalförsvaret är därför av central betydelse – och det är bråttom! Det senaste tillskottet är nödvändigt, men tyvärr otillräckligt.

Stefan Ring är överstelöjtnant samt säkerhets-, försvarspolitisk och militärstrategisk analytiker.

stefan.h.ring@outlook.com

Övning Aurora 2017*

*Aurora 17 kommer att synas och höras. Den kommer att genomföras i luften, på marken och till sjöss. Förband i hela Sverige berörs, skriver **Berndt Grundevik**.*

Övningen är den första och största i sitt slag på mer än 20 år. Samtliga stridskrafter och fler än 19 000 män och kvinnor, varav en fjärdedel från hemvärnet, kommer att delta. Dessutom deltar ett flertal myndigheter och andra länder i Aurora 17. Övningen bidrar till ett starkare försvar och ökar den samlade förmågan att möta ett angrepp mot Sverige.

AURORA OCH ZAPAD

Övningen är en av flera viktiga aktiviteter under försvarsbeslutsperioden 2016-2020. Ledningsnivåerna från stridsteknisk till operativ nivå kommer att övas.

Aurora 17 kommer att både synas och höras. Den kommer att genomföras i luften, på marken och till sjöss. Förband i hela Sverige kommer att beröras, men de största övningsområdena kommer att vara i Mälardalen och Stockholm, på och runt Gotland samt i Göteborg.

Flera stora övningar pågår ungefär samtidigt, däribland den rysk/vitryska övningen Zapad 17, som genomförs i det västra ryska militärdistriktet och i Vitryssland. Mer om denna i nästa artikel.

INTERNATIONELL PRÄGEL

För att öka förutsättningarna för att Sverige ska kunna ge och ta

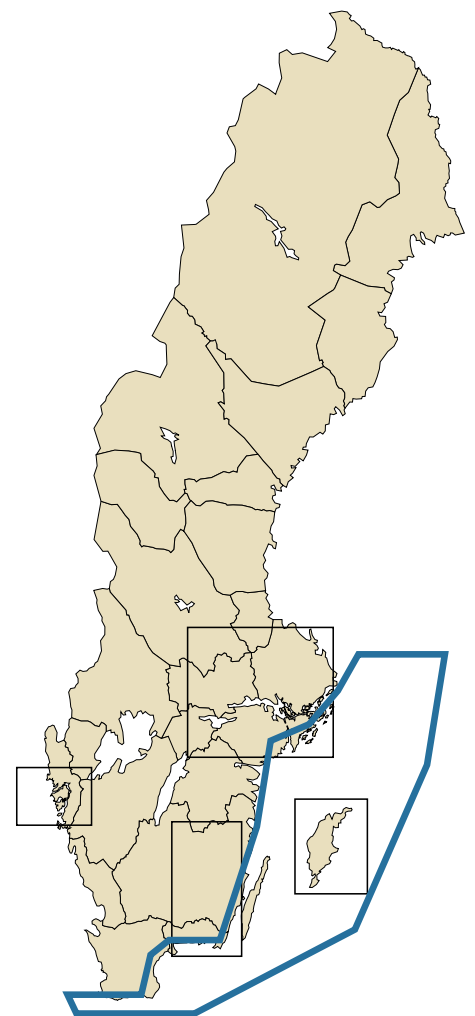
emot militärt stöd kommer Aurora 17 även att omfatta värdlandsstöd, alltså hur vi ska ta emot och stödja utländska militära förband med försörjning, transporter, säkerhet och bevakning så att de kan lösa sin huvuduppgift.

Det samlande internationella deltagandet uppskattas i dagsläget till cirka 1 000 soldater och sjömän, Förbandstyper som planeras att delta är infanteri, luftvärns- och hemvärnsförband, stridsflyg, attack- och transporthelikoptrar samt örlogsfartyg. Det internationella deltagandet bygger säkerhet tillsammans med andra och ökar samtidigt den svenska operativa förmågan. Länderna är inbjudna med stöd av regeringsbeslut.

TOTALFÖRSVARÖVNING

Ett 40-tal myndigheter kommer också att delta i övning Aurora 17 och på så sätt öka den svenska totalförsvarsförmågan.

Det finns fler övningsmoment i försvarsmaktsövningen Aurora än de som rör planering och genomförande av strid. Ett sådant är till exempel hur vi agerar om betalsystemen i samhället slutar fungera. Försvarsmaktens logistikorganisation utbildar nu i alternativa betalsätt – alltså hur man betalar med kontanter och rekvisitionsblock.

Övningsområden under Aurora. Det blåringade området är flyg- och marinstridskrafternas övningsområde. Illustration: Försvarsmakten, korrigerad av Maria Klavir.

FAKTA

Antal deltagare: cirka 19 000 ur Försvarsmakten samt ett flertal myndigheter och andra länder.

Övningsperiod: 11 till 29 september 2017.

Övningsområde: främst i Mälardalen och Stockholm, på och runt Gotland samt i Göteborg.

Internationellt deltagande länder: Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Lettland, Litauen, Norge och USA.

Berndt Grundevik är generalmajor och ställföreträdande insatschef.

berndt.grundevik@mil.se

* Övningen har genomförts och artikeln tillkom före övningsstart.

Zapad-2017*

*Systematiska beredskapskontroller och roterande årliga storövningar innebär att Ryssland skapar förmågan att både starta och genomföra utdragna storskaliga mellanstatliga krig, skriver **Johan Norberg**.*

Foto: Ludovic Péron / commons.wikimedia.org.

De ryska väpnade styrkorna genomför varje år en operativ-strategisk storövning som kulmen på det militära utbildningsåret. Storövningarna berör alla ryska försvarsgrenar utom de strategiska robottrupperna, som övar mer separat. Sedan ett par år deltar sammanlagt mellan 100 000 och 150 000 man. Det viktiga är inte var och när storövningarna äger rum, utan vilka militära förmågor som övas och vad det betyder för Rysslands militära handlingsfrihet.

ÖVAR FÖR KRIGET

De årliga storövningarna handlar om att skapa förmåga att genomföra operativ-strategiska försvarsgrensgemensamma operationer med mark-, sjö- och flygstridskrafter i väpnad strid. Vid sidan av ledning är strategisk rörlighet en nyckelfunktion som utvecklas i dessa övningar. Komplexiteten och förbandsvolymerna i övningarna är långt mer än vad som behövs för anti-terror eller fredsskapande

insatser. Sedan 2013 deltar även andra myndigheter och ministerier inom Rysslands motsvarighet till totalförsvaret i ökande omfattning. Många av dem bidrar till de väpnade styrkornas rörlighet och uthållighet.

I år står Västra MD (militärdistriktet) värd, men *Zapad* (Väst)-2017 omfattar hela västra Ryssland samt Vitryssland, som Moskva ser som en buffert i väst. Vitryska förband deltar också, men *Zapad*-2017 torde främst omfatta förband från Västra MD, inklusive Kaliningrad, Östersjön och Norra marinen. Förstärkningar från Södra och Centrala MD samt luftlandsättningstrupperna torde tillföras med järnvägs-, flyg- och vägtransporter samt via floder.

TAG DETTA PÅ ALLVAR

Generalstaben införde 2013 systematiska beredskapskontroller på alla nivåer. Detta förbättrar de väpnade styrkornas förmåga att gå från vardagsverksamhet till att påbörja operationer, d v s att starta krig. Sedan 2014 föregås den årliga

storövningen av en veckas övergripande beredskapskontroll för i övningen ingående förband.

Vad betyder då detta? Kombinationen av systematiska beredskapskontroller och roterande årliga storövningar innebär att Ryssland skapar förmågan att både starta och genomföra utdragna storskaliga mellanstatliga krig i alla strategiska riktningar. Det är detta vi ska beakta, inte att Ryssland övar i väst i år.

Johan Norberg är säkerhetspolitisk analytiker vid FOI.

FOI-rapporten "Training To Fight – Russia's Major Military Exercises 2011-2014" (publicerad 2015) ger mer detaljer och finns på www.foi.se/ryssland.

* Övningen har genomförts och artikeln tillkom före övningsstart.

Europeisk säkerhet efter Brexit

Insikten om vilka problem Brexit innebär börjar göra sig påmind i brittisk politik. Foto: melis / Shutterstock.com.

*Försvarssamarbetet inom EU kommer att försvagas av det brittiska utträdet. EU förlorar inte bara den militära styrkan som britterna har utan också deras kunskaper och globala förankring. Storbritannien kommer sannolikt att vilja fortsätta att påverka försvarspolitikerna och många EU-länder kommer att vilja samarbeta med britterna, skriver **Gunilla Herolf**.*

Att den brittiska EU-omröstningen den 23 juni 2016 skulle leda till att landet lämnar EU var helt oväntat. Storbritannien befinner sig därmed i ett läge som ingen hade förutsett och som ingen hade gjort några förberedelser inför. Till detta kommer omvärldens nästan enhälliga förskräckelse.

Säkerhets- och försvarspolitik har inte berörts mycket i den brittiska debatten. En vanlig åsikt har varit att försvarssamarbetet givetvis fortsätter inom Nato och att landet säkerhetspolitiskt är säkrare utanför EU.

Den starka försvarsmakten, inkluderande också kärnvapen, ger Storbritannien (liksom också Frankrike) en speciell ställning i Västeuropa. Landet har traditionellt en stark lojalitet mot Nato och ser

Natoförsvaret som en prioritet. Man hänvisar dessutom gärna till en "speciell relation" till USA.

Engelsmännen har dessutom en stark försvarspolitik relation till Frankrike, med långtgående bilaterala avtal, de s k Lancaster House-fördragen, senast förnyade den 3 mars 2016, d v s drygt två månader före omröstningen. Samarbetet, som formellt står utanför såväl EU som Nato, innefattar utvecklandet av en gemensam snabbinsatsstyrka, materiell samverkan, samarbete mot terrorismen och teknologiskt samarbete som gäller de två ländernas kärnvapenstyrkor.

UTAN STORBRITANNIEN

Inom EU har Storbritannien varit en ovillig partner när det gällt steg som inskränkt staternas suveränitet

och särskilt inom det säkerhets- och försvarspolitiska området. I diskussionerna som ledde fram till Lissabonfördraget blockerade Storbritannien sålunda kraftfullt vissa formuleringar.

Redan under hösten 2016 började EU ibland mötas utan att Storbritannien var närvarande. Så skedde när ett franskt-tyskt förslag till närmare försvarssamarbete diskuterades. Förslaget mottogs ganska kyligt, speciellt av länder med stark Nato-anknytning, men samtidigt gav alla länder sitt stöd till den höga representanten, Federica Mogherinis, förslag till en global strategi för EU. Mogherinis förslag var en likartad men mindre långtgående version av det fransk-tyska förslaget, som inte var utarbetad i detalj. Tanken var

i stället att Mogherini etappvis skulle presentera mer detaljerade förslag inom olika områden, vilket också har skett. I dessa diskussioner och beslut har också britterna deltagit.

Vid det Europeiska rådets möte i juni 2017 konstaterades att EU gjort viktiga framsteg när det gäller att genomföra den globala strategin. Samma sak gällde den gemensamma deklARATIONEN från 2016 om närmare samarbete mellan EU och Nato, som bl a gäller hybridkrigföring. Bland de konkreta EU-projekten finns en plan för gemensam vapenutveckling och -produktion och ett operationellt civilt och militärt högkvarter för EU-operationer (det militära dock enbart för utbildningsoperationer). Beträffande det senare var engelsmännen först negativa men enighet nåddes efter mindre ändringar. Ytterligare ett viktigt område är det sk permanenta strukturerade samarbetet, oftast kallat PESCO, som innebär att vissa länder ska kunna samarbeta närmare i militära frågor. Den möjligheten finns redan i Lissabonfördraget (artiklarna 42(6) och 46), men har hittills inte utnyttjats.

Fortfarande är emellertid mycket oklart. Gemensam vapenutveckling hänger på de enskilda ländernas

vilja, något som traditionellt visat sig vara ett stort hinder. I diskussionen om PESCO skiljer sig åsikterna om kraven på medverkande länder, där den franska åsikten (höga krav) bryts mot den tyska (och svenska) om värdet av att många ska kunna delta.

Utvecklingen under det senaste året har säkert påverkats av britternas kommande utträde, men den har givetvis också berott på att USA under Trump inte längre kan ses som en given faktor.

Problem för terrorbekämpningen.

EFFEKTER OCH RELATIONER

Som framgått ovan är samarbetet mellan EU och Nato idag mycket gott, vilket innebär att Brexit förhoppningsvis kan hanteras i samförstånd. Det finns hos vissa länder (framför allt Frankrike) en förhoppning om stark europeisk autonomi och valet av Trump har som nämnts ökat det upplevda behovet av en europeisk militär kapacitet. Ändå finns, som framgår av citatet nedan från den globala strategin, inga illusioner om att Europa skulle klara sig utan Nato:

Medan Natos uppgift är att försvara sina medlemmar – som till största del är europeiska – mot angrepp utifrån, måste européerna vara bättre utrustade, utbildade och organiserade för att på ett avgör-

ande sätt kunna bidra till sådana gemensamma insatser och för att kunna agera självständigt om och när så är nödvändigt.

Försvarssamarbetet inom EU kommer att försvagas mycket av det brittiska utträdet. EU förlorar inte bara den militära styrkan som britterna har utan också deras kunskaper och globala förankring. Storbritannien kommer sannolikt att vilja fortsätta att påverka försvarspolitiken och många EU-länder kommer att vilja samarbeta med britterna. Eftersom medlemsländerna spelar en stor roll för militära uppgifterna kan det vid många tillfällen bli möjligt att finna en anknytning för Storbritannien när båda parter så önskar.

Det säkerhetspolitiska samarbetet blir en svårare nöt att knäcka. EU behöver Storbritannien och vice versa för bl a kampen mot terrorismen. Gradvis ökar nu insikterna om behovet av EU också i Storbritannien. Inrikesministern, Amber Rudd, har förklarat att Storbritannien vill ha ett "djupt och speciellt partnerskap så att man kan fortsätta att ha ett säkerhets-samarbete omfattande hela Europa för att hålla oss trygga från terroristerna hemma och utomlands". Här blir det emellertid inte lika lätt att inkludera britterna, eftersom arbetet involverar EU-institutionerna. Att det dessutom berör just de områden och organ som Theresa May speciellt sagt att man vill lämna gör inte uppgiften lättare. I bästa fall kan de gemensamma behoven få fälla utslaget, men återigen är det uppenbart att Storbritanniens befolkning kastat sig huvudstupa in i en okänd och potentiellt farlig situation.

Gunilla Herolf är fil dr och ordförande i Vårt Försvars redaktionskommitté.

gunilla@herolf.se

Brexit kommer att ställa mycket stora krav på premiärminister Theresa Mays politiska ledarskap. Foto: Frederic Legrand – COMEO / Shutterstock.com.

Små drönare

*Att i stället för en robot ta med sig några tiotal drönare i en kapsel på en balk under Gripen är ett alternativ som kan ge stor taktisk flexibilitet om Sverige skulle välja att utveckla eller anskaffa ett sådant system. Svenska ingenjörsföretag ligger långt framme vad gäller autonomi, drönarapplikationer m m, skriver **Mats Olofsson**.*

Utvecklingen av små obemannade farkoster, UAV (Unmanned Aerial Vehicles) eller UAS (Systems) som de bör kallas, går mycket fort. I dagligt tal, liksom i denna artikel, används ofta begreppet drönare. Användningsområdena har blivit många, såväl civilt som militärt, och regelverket har haft svårt att hinna med. I Sverige kom 2016 ett omfattande förbud mot att fotografera med drönare, men den 1 augusti i år mildrades reglerna igen, till förmån för såväl systemtillverkare som för t ex inspektion av byggnader, skogs- och jordbruk m m – ändamål där flygfoton från drönare betyder mycket.

RISKER OCH MÖJLIGHETER

Det är särskilt de vertikalstartande drönarna, oftast med fyra små rotoror, som har haft en drastisk ökning i antal och användning. Man kan i hobbyaffärer köpa sådana system för radiostyrd flygning och utrusta dem med högupplösta kameror. Genom kvalificerad programvara för stabilisering av bilden kan bra bilder och filmer skapas med en ganska billig systemlösning. För den personliga integriteten liksom naturligtvis för skyddsobjekt är drönare ett hot vare sig de är utrustade med kamera,

signalspaningsutrustning eller sådant som kan orsaka fysisk skada och förödelse. Samtidigt är små drönare en enorm tillgång vid inspektioner och eftersök. Och i militära sammanhang erbjuder de lägesbild, verifierar vapenverkan, upptäcker faror, reläer kommunikation etc.

Utvecklingen av små drönare sker inte primärt för hobbybruk eller småföretagare. Som vi ser i dagspressen läggs idag enorma resurser på att få fram självkörande bilar, där sensorer, algoritm-utveckling och artificiell intelligens är nödvändiga beståndsdelar för den autonomi som krävs. En liknande utveckling sker avseende autonoma eller nästan autonoma farkoster i luften. Små sensorer och miniaturiserade kretsar medger kvalificerad databehandling ombord, och nya kommunikationssystem gör att många enheter kan vara uppkopplade mot varandra såväl som mot kontrollcentraler.

SVÄRMTEKNOLOGI

En stark trend, där amerikanska universitet har varit ledande, är utvecklingen av svärmteknologi. Det är fascinerande att se dussintals små rotordrivna drönare starta individuellt, formera sig i mönster och

sedan flyga i formation, lyfta klossar och med hovring/precisionsflygning bygga skapelser på marken. Detta sker enligt viss programmering, men varje individ har koll på övrigas position och undviker kollisioner. Om någon drönare får ett tekniskt fel kan de andra modifiera sin uppgift, så att det inte blir ett glapp i den gemensamma skapelsen. Detta sker genom att hela gruppen ses som ett "kollektiv", styrt av en central artificiell intelligens.

Sådant sker ännu mest i experimentmiljö på universitet och institut, men tekniken har också skalats upp till svärmar av större drönare som kan flyga över stora områden och gemensamt generera lägesbilder, utföra datainsamling eller (potentiellt möjligt) utföra stridsuppgifter med vapenverkan. I det sistnämnda fallet är det relativt enkelt att avsluta en operation med en dykning mot målet, med utlösning av medförda sprängmedel som sista fas. Kostnaden för en sådan svärm av drönare som kan samverka inbördes bedöms ändå bli mindre än en enda kvalificerad kryssningsrobot. Svärmande drönare kan också fungera som luftminor samt t ex utnyttjas för störsändning.

Pentagon offentliggjorde i mars några filmer som visar hur man släppte ut totalt 103 pilformade drönare ur vanliga fackelfällarkapslar burna av några Navy F/A-18 Hornet. De Perdixdrönare man använde fällde ut sina vingar och flög sedan som en del i en stor svärm med fyra olika uppdrag, följda från externa system. Perdixdrönaren väger knappt 300 g och har ett vingspann av knappt 30 cm. Den är till del framställd med hjälp av 3D-skrivare och framtida försök kommer att involvera mer kvalificerad autonomi samt ytterligare sensorer.

Att i stället för en robot ta med sig några tiotal drönare i en kapsel på en balk under Gripen är ett alternativ som kan ge stor taktisk flexibilitet om Sverige skulle välja att utveckla eller anskaffa ett sådant system. Svenska ingenjörsföretag ligger långt framme vad gäller AI, autonomi, drönarapplikationer m m, så det kan i framtiden mycket väl dyka upp svensktillverkade system för försvarsändamål.

BRÄNSLEFÖRSÖRJNING

En begränsande faktor för små drönare är att de får en ganska kort aktionstid, eftersom bränsletillgången av utrymmesskål är liten. Därför konstrueras många drönare idag med solceller på vingarnas ovansidor. Amerikanska forskare och ingenjörer har t ex tagit fram små rotordrivna hybriddrönare som kan skickas ut över hav och sjöar, landa på vattnet, strömförsörja sensorer och motorer via solceller, driva med vind och våg och sedan lyfta och förflytta sig när de hamnat för långt bort. Sensorerna kan spana nedåt för att upptäcka föremål under ytan. Genom att man utnyttjar satelliter som passerar över området kan information utväxlas och när drönaren inte längre fungerar kan den bara överges.

Black Hornet II. Foto: Richard Watt, MoD.

Aqua-Quad experimentdrönare. Foto: Mats Olofsson.

MINI-UAV:ER

En exposé över små drönare bör inte missa de riktigt små. Sedan flera år finns en nano-UAV kallad Black Hornet i användning i bl a brittiska armén. Den har ett rotorspann av 12 cm och väger bara 18 gram inklusive tre kameror i nosen, varav en kan vara värmekänslig (IR). Med en digital datalänk på över 1 500 m kan den göra spaningsuppdrag i urban miljö, kika över små kullar och t o m användas inomhus.

I forskningslabben satsas på att ta fram ännu mindre UAV, efterliknande insekter på bara några centimeter. Det finns redan prototyper framme och den fortsatta miniatyriseringen av elektronik gör

det möjligt att krympa sådana till en nivå där de kommer nära vad de flesta nog ser som science fiction. Sådana "insekts-UAV" utrustade med sensorer som t ex kan spåra gas eller andra ämnen, kan skickas ut i stort antal och bli en ovärderlig hjälp för framtidens urbana soldater.

Det finns goda skäl för oss alla att följa drönarutvecklingen med intresse, inte minst små system med ett otal användningsområden inom ett nytt totalförsvar.

Mats Olofsson är vd i AMOLO Foresight Consulting AB och f d överste och forskningschef i Försvarsmakten.

matsolo@telia.com

Sviktende ledervilje i USA

*Hva er så årsakene til at forutsetningene for USA:s ledervilje svikter? Mye henger sammen med den innenrikspolitiske endring som USA gjennomløper. Det er liten tvil om at en utvikling der USA blir et utpreget multikulturelt samfunn påvirker selvbildet og internasjonal rolleforståelse, skriver **Svein Melby**.*

*USA:s maktstøllning är på tillbaka-
gång. Foto: Bildagentur Zoonar
GmbH / Shutterstock.com.*

Helt siden 1940-årene har USA hatt en dominant rolle i internasjonal politikk. En rolle som har vært bygd på utstrakt vilje til politisk og militært engasjement, og en aktiv bruk av et omfattende nettverk av forpliktende ordninger.

USA:s økonomiske og militære ressurser har dannet et nødvendig grunnlag for USA:s maktposisjon, men et sett av politiske forutsetninger har også vært helt avgjørende. Mange har stilt kritiske spørsmål ved om USA:s økonomiske ressurser er tilstrekkelig til at USA kan opprettholde sin militære dominans og dermed sin internasjonale lederrolle. Ikke minst i en situasjon der Kina fremstår som en stadig sterkere maktpolitisk konkurrent. Det er imidlertid ikke her vi finner hovedutfordringen mot USA:s internasjonale lederrolle. Den virkelige trussel mot denne skyldes at de politiske forutsetningene for USA:s egen vilje til å bekle en slik rolle er i ferd med å slå alvorlige sprekker.

POLITISKE FORUTSETNINGER

Grovt sett har USA:s vilje til å inneha en dominerende lederrolle vært basert i tre ulike politiske forutsetninger. For det første at det siden annen verdenskrig har vært bred enighet i den amerikanske eliten og i opinionen om at en slik lederrolle var den beste og mest effektive strategien for å ivareta sentrale økonomiske og sikkerhetspolitiske interesser. For det andre et idealistisk selvbilde og en internasjonal rolleforståelse bygd på det syn at USA som en liberal idestat hadde både en spesiell forpliktelse og unike egenskaper til å beskytte og styrke det man kan definere som en liberal

verdensorden. Med andre ord at USA:s engasjement dreide seg om noe mer enn snevre nasjonale interesser, og at organisasjoner som Nato hadde betydning for USA utover den rent sikkerhetspolitiske.

Delvis som en funksjon av disse nasjonale forutsetningene har USA:s internasjonale lederrolle også vært bygd på en storpolitisk overenskomst mellom USA og dets sikkerhetspolitiske klientstater. Som en motytelse til USA:s sikkerhetspolitiske garantier har klientstatene stilt seg bak USA:s lederrolle. Det har gitt USA viktig definisjonsmakt og lederfunksjonen i internasjonale institusjoner, og bidratt til å hindre utviklingen av organisert motmakt mot USA.

Utviklingen påvirker internasjonal rolleforståelse.

FORUTSETNINGENE SVIKTER

Alle disse tre forutsetningene er nå under endring. Således er det ikke lenger noen bred enighet i USA om at en dominant lederrolle basert på forpliktende ordninger, er den beste strategien for å sikre amerikanske interesser. Ikke minst har man å gjøre med større skepsis til internasjonale militære engasjement. En slik trend har lenge vært på fremmarsj i det demokratiske partiet, og den preget da også Obamas politikk, noe vi fikk illustrert i håndteringen av Libya- og Syria-konfliktene. En politikk med mindre internasjonalt

«fotavtrykk» var derfor et hovedkjennetegn ved Obamas storstrategi, selv om han søkte å implementere en slik politikk gjennom økt vekt på kollektive ordninger og internasjonal normbygging. Under presidentvalgkampen og som president har Donald Trump signalisert at han er av den oppfatning at USA:s tradisjonelle engasjementsvillige og forpliktende utenrikspolitikk har hindret effektiv ivaretagelsen av USA:s interesser. Så i stedet for Obamas kollektive tilnærming argumenterer Trump for en nasjonalistisk og unilateral utgave der USA må øke sin handlefrihet gjennom å løse det forpliktende forhold til sitt klientnettverk.

Samtidig som tyngdepunktet i den utenrikspolitiske debatten i USA også har beveget seg henimot mindre vilje til internasjonale engasjement, er den idealistiske rolleforståelsen i ferd med å bli svekket. Allerede under Obama så man økende tvil vedrørende USA:s unike rolle og ansvar for den liberale verdensorden. Og for Trump er det et viktig punkt at USA:s politikk ikke lenger skal bindes opp av hensynet til liberal verdispredning. I stedet må politikken formes ut fra hva som tjener rene økonomiske og sikkerhetspolitiske interesser. Det er ut fra et slikt perspektiv at byrdefordelingen i Nato blir viktigere for Trump enn hans forgjengere.

Når de nasjonale forutsetningene for USA:s lederrolle begynner å svikte, får dette straks konsekvenser for tillitsforholdet mellom USA og dets klientstater. Dette ble tydelig illustrert ved den uklarhet som har oppstått omkring Trumps syn på

Natopaktens artikkel 5. Og oppstår det først tvil rundt supermaktens vilje til å stå ved sine forpliktelser er skaden allerede skjedd, der resultatet er sikkerhetspolitisk revurdering både hos USA:s alliansepartnere og USA:s motstandere.

ET USA I ENDRING

Hva er så årsakene til at forutsetningene for USA:s ledervilje nå svikter? Mye henger sammen med den innenrikspolitiske endring som USA gjennomløper, den sterke og økende politiske polarisering, populistiske strømninger og en svekket elite. Det er liten tvil om at en utvikling der USA blir et utpreget multikulturelt samfunn påvirker selvbildet og internasjonal rolleforståelse. Langt på vei var amerikansk eksepsjonalisme og viljen til spredning av liberale verdier og internasjonalt engasjement et produkt av en dominerende anglo-protestantisk kultur. For et multi-

kulturelt USA fremstår dette ikke lenger like selvfølgelig og viktig, noe man kunne se i Obamas presidentperiode.

I et politisk system som forutsetter kompromissbygging, medfører stor avstand mellom partiene og en stadig giftigere politisk atmosfære redusert beslutningsevne og mindre handlingsrom også i utenrikspolitikken. Mye av årsaken til polariseringen er å finne i den økonomiske nedturen til den stor hvite middelklassen som tidligere dannet basis for et sterkt politisk sentrum og utformingen av kompromisser. En klar populisttrend er et annet resultat av den økonomiske utviklingen og av de enorme økonomiske forskjellene. En populisme som i stor grad retter seg nettopp mot globalisering, USA:s forpliktende engasjementsvilje, landets internasjonale ressursbruk og ikke minst mot den amerikanske eliten som har sørget for utenrikspolitisk

kontinuitet. Valget av Trump er et produkt av dette, men det stikker dypere og er en viktig medvirkende årsak til den innadvendte trend vi ser i begge de politiske partiene.

IKKE VERDENS FASTPUNKT

Den britiske historikeren Arnold Toynbee hevdet at stormakters fall alltid skyldes selvmord. USA er neppe i ferd med å begå et makt-politisk selvmord, men den innenrikspolitiske utviklingen gjør at grunnlaget for den lederrollen vi har vært vandt til at USA innehar, er i ferd med å svikte. Og siden dette skyldes strukturelle forhold innebærer det at USA ikke lenger kan forventes å være verdens-politikkens fastpunkt.

Svein Melby er Seniorforsker, USA:s utenriks- og sikkerhets-politikk. Institutt for forsvarsstudier (IFS), Oslo.

svein.melby@ifs.mil.no

Välkommen att söka bidrag för verksamhet som tjänar till att stärka Sveriges försvar samt fredsbevarande och samhällsstödjande åtgärder.

Berättigade att söka är frivilliga försvarsorganisationer och organisationer som verkar för stöd till samhälle och individer. Ansökningar till Källvikenstiftelsen kan göras under två perioder per år:

1 april – 1 september och 1 oktober – 1 mars

För ansökningsformulär och mer information, se hemsidan.

Källvikenstiftelsen • Pionjärvägen 6 • 451 34 Uddevalla • info@kallvikenstiftelsen.se • www.kallvikenstiftelsen.se

Bilkåren – en resurs i tiden

Bandbyte tränas. Foto: Malin Dreifeldt.

*Transporter är en prioriterad sektor inom totalförsvarsplaneringen. Därför blir Bilkårens verksamhet betydelsefull, skriver **Malin Dreifeldt**.*

Sveriges första bilkår startades i Göteborg 1939. Inspirationen kom från Storbritannien där man tidigt hade kvinnliga soldater och officerare inom transportverksamheten. Kanske har du sett tv-serien "Foyles war"? Kommissarie Foyle har i serien en kvinnlig chaufför som kom från "Kvinnliga frivilliga transportkåren".

2009 röstade riksstämman igenom att ta in män i organisationen. Idag

är alla välkomna som medlemmar i organisationen, om man är svensk medborgare eller folkbokförd i Sverige.

BRED VERKSAMHET

Verksamheten omfattar både militära och civila uppdrag. Bilkåren utbildar fordonsförare till bl a hemvärnet (lastbil, buss, bandvagn, minibuss, terrängbil, lastbil och minibuss med tungt släp). Bilkåren har även omfattande uppdrag inom

det civila försvaret och krisberedskapen.

Våra uppdragsgivare är bl a polismyndigheten, vi utbildar förare på bandvagn, lastbil, buss samt logistik. För Trafikverket och Svenska Kraftnät utbildar vi, tillsammans med Frivilliga Automobilkåren (FAK), bandvagnsförare och elverksoperatörer. Vidare utbildar vi, tillsammans med Lottakåren och Blå Stjärnan, provtagare och verksamhetsledare för Strålsäkerhetsmyndigheten.

Andra viktiga civila uppdragsgivare är Länsstyrelserna. Flera av myndigheterna har valt att skriva avtal rörande så kallade Motor- och transportenheter (MTE). Även detta uppdrag genomförs i samverkan med FAK.

TRAFIKSÄKERHET OCH UNGDOMAR

Utöver våra rekryterings- och utbildningsuppdrag för totalförsvaret arbetar Bilkåren med trafiksäkerhet. Vi bidrar såväl med statistik som information till allmänheten om trafiksäkerhet.

Flera av våra lokala bilkårer bedriver också ungdomsverksamhet. Det kan handla om utbildningar, studiebesök och prova-på verksamhet. Bilkåren har även ett antal centrala aktiviteter för ungdomar.

SAMHÄLLSVIKTIGT

Transporter är en prioriterad sektor inom totalförsvarsplaneringen. Därför blir också Bilkårens verksamhet betydelsefull. I regeringens säkerhetsstrategi nämns hot mot transporter och infrastruktur som ett av åtta olika typer av hot mot Sveriges säkerhet. Här kan Bilkåren göra stor skillnad, civilt och militärt.

Malin Dreifeldt är Riksbilkårchef.

malin.dreifeldt@bilkaren.se

Klarar ordningsmakten att stävja en ökad gängkriminalitet? Foto: Stefan Holm / Shutterstock.com.

Det inre hotet

*Sedan 2011 har Sverige haft minst 78 fall där handgranater har använts illegalt. Ett land som kan uppvisa liknande siffror är Mexiko. Detta våld är i första hand kopplat till olika former av gängkriminalitet och det kan hävdas att det största hotet mot den demokratiska stabiliteten i Sverige utgörs av våldet från gängkriminaliteten, skriver **Hans Brun**.*

Sverige är ett av de mest politiskt stabila, trygga och välmående samhällena i världen. Trots detta finns en oro för att landet håller på att gå sönder. Det finns ett flertal samtida problem som ligger bakom denna oro och denna är befogad.

TERROR OCH POLITISKT VÅLD

Ett problem som skapar oro – inte minst på grund av det massmediala intresset – är olika former av

terrorism och politiskt våld. För närvarande är det olika jihadistiska grupperingar som internationellt begår flest terrorbrott. Merparten av dessa brott drabbar i första hand Mellanöstern och delar av Asien och Afrika. Västvärlden har dock varit relativt förskonad, trots jihadisternas mycket goda tillgång på såväl medlemmar som pengar och andra strategiska resurser. Sedan 2014 har ett drygt tjugotal dödliga attacker

genomförts i västvärlden (d v s Nordamerika och Europa) som kan knytas till den Islamiska Staten. Dessa attacker har skördat knappt 400 människoliv. De flesta av dem har genomförts av ensamma förövare som har använt sig av enklast tänkbara redskap (knivar, fordon och i vissa fall skjutvapen). Det är ett föga förvånande resultat då jihadistisk propaganda under lång tid har tillhandahållit såväl

argument som instruktioner för varför och hur en ensam sympatisör kan genomföra en attack på egen hand. Vad som däremot är förvånande – i positiv bemärkelse – är att jihadisternas förmåga att genomföra dödliga attacker i västvärlden inte är tillräcklig för att på allvar kunna utmana det demokratiska samhällets överlevnad – för närvarande. Det finns tre tänkbara möjligheter för det jihadistiska våldet att på allvar kunna utmana det demokratiska samhället. En sådan är att jihadisterna lyckas öka sitt operativa tempo radikalt. För närvarande finns dock inga indikationer på att en sådan utveckling skulle vara på gång.

För det andra finns det en viss risk för att den nuvarande våldsnivån leder till överilade politiska beslut som på något sätt leder till en ökad radikaliserings, vilken i sin tur leder till en utvidgning av konflikten och därmed en ökning av våldet. Det är med andra ord av yttersta vikt att det politiska ledarskapet förmår hålla intellektet kallt trots det lidande som dessa brott leder till.

För det tredje finns det en viss risk för att jihadisterna lyckas provocera olika högerextrema grupperingar till att genomföra olika former av repressalier mot muslimer i allmänhet, något som skulle leda till en utvidgning av konflikten. Detta är en uttalad jihadistisk ambition och något som SÄPO-ledningen varnade för under dagarna efter terrorattacken i Stockholm den 7 april 2017.

HÖGERGRUPPER

Det är viktigt att notera att det inte bara är jihadisterna som utgör ett allvarligt hot mot demokratin och

det öppna samhället. Det finns även tydliga indikationer på att olika högerextrema grupperingar har blivit mer aktiva. Svenska högerextremister har fått viss paramilitär utbildning i Ryssland och har antagligen möjlighet att erhålla sådan utbildning även i USA. På sikt kan dessa rörelser komma att utgöra ett allvarligt hot mot det demokratiska samhället.

Oro för att landet håller på att gå sönder.

VÅLDET STORT PROBLEM

Ett annat betydligt större problem för vår demokrati är det ökade våldet, inte minst i s k problemområden. Enligt ny forskning finns en rad indikatorer som pekar på att utvecklingen i Sverige är problematisk och oroväckande vad gäller icke-politisk kriminalitet. I en nyligen publicerad studie rörande illegalt bruk av skjutvapen har man konstaterat att bruket av dessa i storstadsområdena har ökat med 73 procent under de senaste åren, från 145 upptäckta fall år 2012 till 251 fall år 2016. Antalet fall av illegalt bruk av skjutvapen är betydligt högre än länderna i vår omgivning. Antalet fall av illegalt bruk av vapen i Sverige är t ex fyra gånger högre i Sverige än i Tyskland. Detta problem förstärks ytterligare av det faktum att upplärningsgraden av kända fall av illegalt bruk av skjutvapen är påtagligt lägre i Sverige jämfört med dessa länder. För närvarande klaras ungefär 50 procent av dessa fall

upp på nationell nivå; i storstadsområdena klaras cirka 25 procent upp. I länder som Tyskland och Finland ligger motsvarande siffror på cirka 90 procent.

Sverige avviker också markant från omvärlden vad gäller illegalt bruk av handgranater. Sedan 2011 har Sverige haft minst 78 fall där handgranater har använts illegalt. Det är unikt per capita i västvärlden. Ett av de få länder som kan uppvisa liknande siffror är Mexiko.

Detta våld är i första hand kopplat till olika former av gängkriminalitet, och det kan hävdas att det största hotet mot den demokratiska stabiliteten i Sverige utgörs av det våld som gängkriminaliteten genererar och inte av politiskt betingad kriminalitet. För närvarande tycks rättsväsendet och samhället befinna sig i en ond spiral där en låg upplärningsgrad i kombination med god tillgång på vapen på den illegala marknaden genererar mer och mer våld som dessutom tycks söka sig ner i åldrarna.

Det demokratiska systemet på en nationell nivå är antagligen säkert, men det är ett allvarligt demokratiskt problem att invånare i vissa stadsområden får allt svårare att leva ett tryggt och säkert liv. Redan nu finns det tydliga tecken på att det föreligger tvivel på statens förmåga att upprätthålla lag och ordning. Nyligen beslöt ett välkänt bokförlag att inte publicera en bok om det s k Södertäljenätverket av rädsla för repressalier. Detta är ett tecken på allvaret i situationen.

Hans Brun forskar om terrorism vid Försvarshögskolan.

Distansvapen i Ryssland

*Ytterligare Iskander-missiler för en brigad har levererats. Man avser att ta åtminstone tio brigader i bruk, envar med tolv lavetter. Iskander-M-brigaderna består av en mix av ballistiska missiler och kryssningsmissiler. Missilen kan flyga avsevärt längre än tillåtna 500 km. Den kan utvecklas till att flyga 1 000 km, skriver **Stefan Forss**.*

Vid bedömningar kring

Rysslands ökande militära förmåga i Östersjöområdet under senare år har utvecklingen av långräckviddiga vapen för dubbelt bruk (s k dual-use) fått stor uppmärksamhet. Utplaceringen av Iskanderförband i Kaliningrad har, vid sidan om nya tunga luftvärnsrobotförband av typ S-400, tvingat väst på defensiven.

Under sovjettiden ingick taktiska (sub-strategiska) missilssystem organisatoriskt i armén, marinen och flygvapnet. Efter Sovjetunionens sönderfall inföll en kort period då både armén och marinen deklarerades vara fria från taktiska kärnvapen. I praktiken var det inte så, utan kärnstridsdelarna var bara placerade i centrallager. Under president Putins tid vid makten har återtagandet skett gradvis och kulminerar nu då Ryssland, *de facto* om än inte *de jure*, lämnar INF-avtalet om begränsning av landbaserade missilssystem med räckvidder i området 500–5 500 km.

NYA SYSTEM

Att Ryssland velat lämna INF har varit känt åtminstone sedan 2004. En väsentlig del av debatten har

kretsat kring det ryska taktiskt-operativa missilssystemet Iskander, även om de amerikanska farhågorna rörande ryska INF-avtalsbrott gällt ett annat system, som av USA tillsvidare inte officiellt nämnts vid namn, utan enbart betecknats som kryssningsmissilen SSC-8. Att man lyfte bort X (för experimental) i slutet av fjolåret berodde på att två artilleribataljoner då ansågs vara operativa.

Mycket tydde på att SSC-8 var en landbaserad version av ryska marinens nya kryssningsmissil Kalibr-NK. Den amerikanske forskaren Mark Schneider lyckades slutligen pussla ihop bitarna från olika färska dokument. De bekräftar att SSC-8 är Kalibr-NK (*RealClear Defense*, 8 augusti 2017). Dess lavett är dock alltså oklar. Avfyringsröret bör vara ca nio meter långt. Lavetten Bastion-P för sjömålsroboten Onyx/Yakhont har de rätta dimensionerna. Intressant är att ryssarna använt Bastion-P i Syrien och att roboten P-800 Onyx har använts i land-attackversion.

Kalibr-NK har en operativ räckvidd som överstiger 2 000 km. Försvars-

minister Sjoigu rapporterade i juli 2017 att 60 Kalibr-missiler levererades till de väpnade styrkorna i maj, utan att dock precisera till vilka försvarsgrenar missilerna gått. Dr Schneider håller för troligt att de företrädesvis gått till armén. Försvarsekonomiskt är landbaserade system säkert att föredra för Ryssland framför sjöbaserade.

ISKANDER

Sjoigu meddelade även att ytterligare Iskander-missiler för en brigads behov hade levererats. Man avser att ta åtminstone tio brigader i bruk, envar med tolv lavetter. Iskander-M-brigaderna består operativt av en mix av ballistiska missiler och kryssningsmissiler. Den ballistiska missilen kan flyga avsevärt längre än tillåtna 500 km. Förra chefen för artilleri- och missilstyrkorna, generalöverste Zaritskij, sade redan 2007 att den kan utvecklas till att flyga 1 000 km utan förändringar på själva lavetten. Tass rapporterade i januari 2017 att uppgraderingen är planerad att påbörjas under det tidiga 2020-talet.

Ett sätt att bedöma räckvidden av Iskander-K är att anta att den är

*Bilderna till vänster,
uppifrån och ner:*

*En TU 160 avfyrar en KH 101.
Foto: Skärmbild från ryska
försvarsministeriets video
2015-11-17.*

*En KH 55. Foto: George
Chernilevsky /
commons.wikimedia.org.*

*Iskander M. Foto: ID1974 /
Shutterstock.com.*

utrustad med samma motor och bränsle som Kalibr-NK. Skillnaden i kryssningsmissilernas längd är en dryg meter. Kalibr har helt enkelt en större bränsletank. Men skillnaden är inte så stor att inte Iskander-K i det utförandet har en räckvidd som är minst 1 000 km. Ryske försvarsexperten Pavel Felgenhauer hävdade redan sommaren 2014 att Iskander-K:s missil R-500 hade flugit över 1 000 km i test.

ÖVRIGA SYSTEM

Flygvapnets långräckviddiga kryssningsmissiler bildar en egen, i detta sammanhang icke försumbar, resurs.

Den nya kryssningsmissilen Kh-101, har en imponerande räckvidd (3 000–5 000 km) och de flygande lavetterna (Tu-160 Blackjack, Tu-95MS Bear-H eller Tu-22M3 Backfire) behöver inte lämna eget luftrum för att kunna täcka upp hela Europa, Alaska och delar av amerikanska västkusten. Kh-101 har testats i Syrien.

Den ryska tekniska utvecklingen på området har varit betydande. Frågor rörande produktionsvolymen återstår dock.

Stefan Forss är docent vid Försvarshögskolan i Finland. Innehållet i artikeln står författaren för.

l.stefan.forss@gmail.com

Från skymning till natt

Om nuvarande globala trender fortsätter går världshistoriens tre säkerhetspolitiska dimensioner emot en allt mörkare framtid. I den sociala dimensionen präglas stormaktspolitiken av en allt hotfullare maktpolitik. Auktoritära regimer växer i styrka och antal och de liberala samhällena försvagas. Socialt genomlever alla samhällen, från de fattigaste till de rikaste, omvälvande förändringar, som föder allt starkare sociala spänningar och icke-statliga revolutionära rörelser.

Samtidigt sjunker vår ekologiska dimension mot en allt djupare kris. Extremare väderfenomen samt växande brist på råvaror leder till allt större problem för våra ekonomiska och tekniska fundament. Kopplat till en växande global befolkning och urbanisering utsätter detta världen för alltmer våldsam stress.

En ljusglimt är vår funktionella dimension, där mänsklighetens vetenskapliga och teknologiska kraft tilltar. Det innebär en större förståelse för våra problem, samt resurser att tackla dem. Samtidigt är det farligt. För det första därför att våra hypereffektiva ekonomiska och teknologiska system är extremt sårbara. Våra samhällen samt världspolitiken vilar på den globaliserade ekonomin. Om den kollapsar exploderar den mänskliga nöden samt konflikterna. För det andra därför att makt utan visdom är självdestruktiv, och vi saknar visdom att hantera vår vetenskapliga och teknologiska makt.

*Foto: Rickard Kilström /
Försvarshögskolan.*

Närmare Sverige utmanas Europa av fem trender:

- I söder är delar av Nordafrika och Mellanöstern i upplösning, med ett allt större tryck från flyktingströmmar och revolutionära rörelser.
- I öster återvänder Ryssland som brutal stormakt, med uttalat förakt för våra liberala värden, ett aktivt program för att undergräva våra samhällen och en allt större militär överlägsenhet.
- I norr vaknar Arktis på grund av global uppvärmning och nya teknologier, med ökande ekonomisk och politisk aktivitet. Samtidigt förstärker Ryssland sin militära närvaro i Arktis.
- I väster splittras USA av interna sociala och politiska motsättningar som ifrågasätter USA:s globala engagemang och kan leda till isolationism. Därmed försvagas Europas skyddsmakt och dess stabiliserande engagemang och lämnar oss alltmer sårbara inför rysk maktpolitik.
- Sist men inte minst förfaller Europa. Vi upplever en växande socioekonomisk kris med politiska följder. Svagare ekonomier och en snävare inkomstfördelning krymper medelklassen och sänker levnadsstandarden. Kombinerat med försämrade offentliga tjänster och en delvis misslyckad invandringspolitik växer missnöjet bland befolkningen. När det sociala kontraktet bryts och spänningarna växer radikaliserar politiken och oroade och missnöjda väljare vänder sig alltmer mot extrema politiker som lovar guld och gröna skogar men inte kan leverera. Sverige är inte skonat från dessa trender.

Om detta fortsätter kommer Europa att försvagas och nationaliseras. Samtidigt blir Ryssland allt farligare. Flyktingtrycket från sammanfallande samhällen söder om Medelhavet växer och detta i en värld som går mot en allt djupare ekologisk kris.

För det svenska samhället är trenden att vi sakta men säkert går emot en av de djupaste sociala kriserna i vår historia.

Tomas Ries är fil dr och forskare
vid Försvarshögskolan.

tomas.ries@fhs.se

FÖRSVARSFORUM

- Hur försvara Sverige?

Medverkar i Mötesplats Samhällssäkerhet
28-29/11 på Kistamässan
Läs mer på www.aff.a.se

BLI MEDLEM!

För 200 kronor/år får du fyra nummer av
Vårt Försvar och kallelser till föreningens aktiviteter
(t o m 25 år är medlemsavgiften 100:-)

Inbetalning sker till plusgiro 12711-8
alt bankgiro 482-8885

Ange:

Namn

Adress

Telefon

E-postadress

Ålder

Mer information finns
på föreningens hemsida

www.aff.a.se

allmänna försvarsföreningen, aff, är en ideell förening
som har genomfört verksamhet och publicerat denna tidskrift
sedan 1890!

aff är fristående från myndigheter och politiska partier och
föreningens ändamål är att aktivt delta i den säkerhets-
och försvarspolitiska debatten genom föredrag, diskussioner
och seminarier i syfte att främja Sveriges förmåga att möta
såväl militära som andra former av samhällshot.

SUCCESS

IN ANY SITUATION

Using superior penetration technology, Nammo's armor piercing 5.56 mm and 7.62 mm ammunition is highly effective against hard and soft targets, and can be used in any automatically reloaded weapon. It allows forces to combat a wide range of threats whatever the weather conditions, target type or weapon choice - without compromising on penetration.

Nammo

SECURING THE FUTURE